

Rapport 2019

Stockholms stads barnombudsman

stockholm.se

Förord

Alla barn som vistas i Stockholm ska få sina rättigheter tillgodosedda i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter.¹

Kommunfullmäktige har 2017 beslutat om *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022*.

Programmet konstaterar att alla stadens verksamheter behöver bidra i arbetet med att skapa uppväxtvillkor som ger alla barn och unga samma chans och där barnets rättigheter värnas.

Stadens arbete med barns rättigheter är grundläggande för att nå de globala målen i Agenda 2030.

Staden har sedan 2015 en egen barnombudsman. Enligt den av kommunfullmäktige beslutade instruktionen, som gäller för uppdraget, har barnombudsmannen till uppgift att driva på och stödja utvecklingen av arbetet med barnkonventionen inom staden. I uppdraget ingår också att vartannat år ta fram en rapport till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt om de frågor om barn som ombudsmannen anser att kommunfullmäktige behöver ha kännedom om.

Denna rapport ger en bild av hur stadens verksamheter tar sig an arbetet med att säkerställa barns rättigheter. Rapporten visar att staden har högt ställda ambitioner och högt ställda mål för att garantera barns rättigheter. Det kräver fortsatt utveckling utifrån vad barnkonventionen föreskriver men också aktuell kunskap om barns levnadsvillkor.

Rapporten tar sin utgångspunkt i *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022*. Den beskriver också grupper av barn, som barnombudsmannen utifrån sina kontakter i staden, anser särskilt behöver uppmärksammas för att få sina rättigheter tillgodosedda.

Barnkonventionen blir svensk lag den 1 januari 2020. Det innebär att barns rättigheter får en starkare ställning och att barns rättigheter ska beaktas av domstolar och myndigheter. Syftet med lagstiftningen är också att den ska bidra till att synliggöra barns rättigheter i all offentlig verksamhet.

¹ Stockholms stad, Budget 2019, Möjligheternas Stockholm.

Alla i Stockholms stad som arbetar med barn eller i verksamheter som på något sätt påverkar barn har behov av kunskap om barnkonventionens innehåll. Lika viktigt är att förstå hur den ska tolkas för att kunna tillgodose barns rättigheter och hur barnrättsarbetet kan utvecklas. Det handlar bland annat om barns lika rätt till att må bra, vara trygga och utvecklas, rätt till delaktighet samt att barns bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.

Stockholms stads arbete med barns rättighet har intensifierats och fördjupats under de senaste åren. Det finns i många avseenden en hög ambition att utveckla mer barnrättsanpassade arbetsätt. Rapporten visar på behovet av medvetenhet, struktur, uppföljning av arbetet och framförallt att barns åsikter ska spela roll. Det handlar om ett arbete som höjer kvalitén i stadens verksamheter och gör skillnad för barn och unga.

För att barn och unga ska få information och kunna ha synpunkter på Stockholms stads barnrättsarbete kommer den här rapporten tas fram i en version som är tillgänglig för barn.

Rapporten gör inte anspråk på att vara en vetenskaplig studie eller forskningsprodukt. Den gör heller inte anspråk på att ge en heltäckande redogörelse över stadens barnrättsarbete.

Agneta Widerståhl

Barnombudsman i Stockholms stad

Innehåll

Förord	3
Inledning och syfte	6
Sammanfattning	6
1. Barns rättigheter	8
1.1 FN:s konvention om barnets rättigheter	8
1.2 Agenda 2030 och arbetet med barns rättigheter	10
1.3 Barnkonventionen blir lag 2020.....	11
2. Stockholms stads styrning av arbetet med barns rättigheter	13
2.1 Kommunfullmäktiges beslut, mål och uppföljning av barnrättsarbetet.....	14
2.2 Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022	17
3. Om barn i Stockholm	21
3.1 Barn i staden	21
3.2 Barn som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda	25
4. Stockholms stads arbete med barns rättigheter	29
4.1 Beslutsfattare och medarbetare ska beakta barnperspektivet och omsätta barnets rättigheter i alla beslut, uppdrag och i det dagliga arbetet	30
4.2 Barns rätt till likabehandling och skydd mot diskriminering ska säkerställas	34
4.3 Barn ska ges förutsättningar att uttrycka och få sina åsikter respekterade	40
4.4 Barn och vuxna ska ha kunskap om barnets rättigheter och vad de innebär i praktiken.....	43
4.5 Barn ska vara trygga och skyddas mot fysiskt och psykiskt våld.	45
5. Barnombudsmannens arbete 2017-2019	51
Bilagor	56
Barnkonventionen	56
Instruktion för Stockholms stads barnombudsman	59

Inledning och syfte

Kommunfullmäktige har slagit fast att alla barn som vistas i Stockholm ska få sina rättigheter tillgodosedda i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter. Arbetet med barns rättigheter är grundläggande i stadens arbete med att nå de globala målen för hållbar utveckling, enligt Agenda 2030. Att barnkonventionen blir lag från den 1 januari 2020 bidrar ytterligare till att barns rättigheter synliggörs och får en starkare ställning i offentlig verksamhet.

Stadens barnombudsman ska driva på och stödja utvecklingen av arbetet med barnkonventionen. Denna rapport är ett led i barnombudsmannens uppdrag att vartannat år lämna en rapport till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt om de frågor om barn som ombudsmannen anser att kommunfullmäktige behöver ha kännedom om. Rapporten tar sin utgångspunkt i *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022* och behandlar frågor som barnombudsmannen kommit i kontakt med under åren 2017-2019.

Rapporten har två syften:

- Att stadens verksamheter ökar sin förståelse för barnkonventionen och medvetenhet om vikten av arbetsätt som tar fasta på helhetssynen beträffande barns situation, intressen och behov.
- Att synliggöra utmaningar och möjligheter i stadens arbete med barns rättigheter.

Barnkonventionen gäller alla under 18 år som bor eller vistas i ett land. I den här rapporten avses med *barn* fortsättningsvis både barn och ungdomar under 18 år.

Sammanfattning

I denna rapport ger stadens barnombudsman en bild av hur stadens verksamheter tagit sig an arbetet med att säkerställa barns rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter och stadens *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022*.

Den 1 januari 2020 blir barnkonventionen svensk lag. Det innebär att alla i staden, som arbetar med barn eller i verksamheter som på något sätt påverkar barn, behöver ha kunskap om konventionens innehåll.

Det finns en tydlig inriktning och styrning av arbetet med barns rättigheter genom stadens budget och stadens program för barnets rättigheter och inflytande. Stadens arbete med barns rättigheter är också grundläggande för att nå de globala målen i Agenda 2030.

Det framgår klart att barnrättsarbetet är hela stadens ansvar och utmärks av att vara förankrat i stora delar av stadens verksamheter. För att staden ska bli mer träffsäker och för att arbetet ska ha större effekt, anser barnombudsmannen, att det krävs sammanhållen återrapportering till den politiska nivån av genomfört barnrättsarbete. Nämnder och bolagsstyrelser bör få i uppdrag att följa upp och sammanställa det mest relevanta av sitt barnrättsarbete för att kunna analysera och uppnå mål med arbetet samt identifiera och prioritera fortsatta åtgärder som fördjupar och utvecklar arbetet.

En central del i stadens arbete med att säkerställa *alla* barns rättigheter är att, genom statistiska underlag och kartläggningar, identifiera barn som lever under utsatta levnadsförhållanden. Arbetet behöver vara inriktat på att systematiskt ta reda på olika målgruppers specifika förutsättningar och hur olika förhållanden och åtgärder kan påverka dem. I rapporten identifierar barnombudsmannen några grupper av barn som särskilt behöver uppmärksammas:

- Barn med funktionsnedsättning
- Barn som upplever våld och övergrepp, hedersrelaterat våld och förtryck
- Barn som anhöriga
- Barn i osäkra boendeförhållanden
- Nyanlända barn
- Barn som placeras i samhällsvård

Det är uppenbart att många verksamheter i staden bedriver ett ambitiöst barnrättsarbete. I rapporten återges flera exempel på sådant arbete. För att öka stadens förutsättningar att tillgodose barns rättigheter visar dock en samlad analys att stadens arbete behöver vara fortsatt prioriterat och utvecklas. Generellt behöver stadens nämnder och bolagsstyrelser fortsätta utveckla både det strategiska och det operativa arbetet med att uppmärksamma alla barn och deras rättigheter samt göra prövningar av barnets bästa, bland annat genom barnkonsekvensanalyser och barnchecklistor

Staden behöver också förbättra arbetet med att involvera barn och göra barn delaktiga. Att lyssna på barn är en viktig del i att

identifiera långsiktiga lösningar och en nyckel i stadens utvecklingsarbete. Det gäller särskilt i stadens arbete med trygghet och åtgärder mot våld.

Barn ska bemötas likvärdigt och jämställt. Brister i bemötande riskerar att leda till att enskilda barn inte får sina rättigheter tillgodosedda. En förutsättning för att ett enskilt barn ska få hjälp är att barnets egen situation uppmärksammas. Staden behöver säkerställa att barns tillgång till stöd och hjälp är likvärdig i staden.

Ett viktigt utvecklingsområde under 2020 är att inkludera barns synpunkter på stadens arbete. Därför kommer barnombudsmannen att genomföra dialoger med barn i staden och ta reda på vad de tycker om delaktighet, hur de upplever stadens verksamheter och i vilka frågor de vill kunna påverka. Barnombudsmannens nästa rapport till kommunfullmäktige kommer följaktligen präglas av barns synpunkter.

1. Barns rättigheter

1.1 FN:s konvention om barnets rättigheter

Barnkonventionen gäller alla under 18 år som bor eller vistas i ett land.

Sedan 1990 har Sverige förbundit sig att följa barnkonventionen. Sverige har också ratificerat två frivilliga tilläggsprotokoll till barnkonventionen; *Fakultativt protokoll om barns inblandning i väpnade konflikter* och *Fakultativt protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi*. Det finns ett tredje fakultativt protokoll om en internationell klagomekanism för barn. Det protokollet har Sverige inte ratificerat.

Barnkonventionen är en del av den internationella folkrätten och en förpliktelse för staten, men staden har en central roll i

genomförandet. Barnkonventionen blir svensk lag den 1 januari 2020.²

Barnkonventionen föreskriver mänskliga rättigheter för barn. Den slår fast att barn är individer med egna rättigheter och syftar till att ge alla barn, oavsett bakgrund, rätt att behandlas med respekt och rätt att komma till tals. Barndomen ska ses som en lika betydelsefull tid som vuxenlivet. Rättigheterna är barnets, inte barns – det handlar om varje enskilt barn. Barn är alla under 18 år.

Barnkonventionen innehåller olika slags rättigheter, dels medborgerliga och politiska, dels ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Barnkonventionen tar hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet och ger barnet ett särskilt skydd mot våld, övergrepp och olika former av utnyttjande. Barnkonventionen ger också uttryck för föräldrarnas och familjens viktiga roll i barnets liv och utveckling och för att tillvarata barnets rättigheter.

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som alla tillsammans utgör en helhet, men fyra av artiklarna utgör vägledande principer som alltid ska beaktas när det gäller frågor som rör barn. Alla övriga artiklar ska läsas med grundprinciperna som utgångspunkt. Med kunskap om de grundläggande artiklarna får man stöd att omsätta barnkonventionen till praktisk handling i ett strategiskt arbete.³

Artikel 2: Varje barn har samma rättigheter och lika värde.

Artikel 3: Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.

Artikel 6: Varje barn har rätt till liv och utveckling.

Artikel 12: Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad.

Vid implementeringen av barnkonventionen är det två ytterligare artiklar som är särskilt viktiga att ta hänsyn till, artiklarna 4 och 42. Artikel 4 föreskriver att alla lämpliga åtgärder ska vidtas för att genomföra konventionen. När det gäller ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ska tillgängliga resurser utnyttjas till fullo för att vidta sådana åtgärder. Det innebär att barns rättigheter ska prioriteras. Artikel 42 slår fast en skyldighet att informera och göra konventionens innehåll känt för barn och vuxna.

Trots att Sverige under lång tid arbetat för att stärka barns rättigheter får Sverige återkommande kritik och rekommendationer

² Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, Prop. 2017/18:186. SFS 2018:1197.

³ Barnombudsmannen (2019), FN:s konvention om barnets rättigheter, Ny upplaga med anledning av reviderad svensk översättning 2018.

av FN-kommittén för barnets rättigheter som övervakar ländernas arbete med barnkonventionen. Kommittén är bland annat oroad över de skillnader som finns när det gäller genomförandet av konventionen i kommuner och regioner. Barns tillgång till stöd och tjänster är inte likvärdig, menar kommittén.⁴ Granskningar av myndigheter och barnrättsorganisationer visar också att det finns allvarliga brister i hur barns rättigheter tillgodoses. Det gäller särskilt barn i utsatta situationer.⁵

1.2 Agenda 2030 och arbetet med barns rättigheter

I september 2015 antog FN:s medlemsstater Agenda 2030 för hållbar utveckling. Agenda 2030 består av 17 globala mål vilka syftar till att utrota fattigdom, stoppa klimatförändringar samt skapa fredliga och trygga samhällen.

Agenda 2030 genomsyras av ett rättighetsperspektiv och syftar till att säkra alla individers politiska och medborgerliga rättigheter, likväl som de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Redan i inledningen till deklARATIONEN tydliggörs att barns rättigheter ska beaktas i genomförande och i uppföljning av agendan som helhet. Agenda 2030 handlar främst om att verka för bättre förutsättningar för de mest utsatta barnen. Att ingen ska lämnas utanför är en av agendas centrala principer och innebär att

⁴ FN:s barnrättskommitté, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges periodiska rapport (2015), punkt 11.

⁵ Exempelvis Barnkonventionen blir svensk lag, SOU 2016:19, Barnombudsmannen (2018), Utanförskap, våld och kärlek till orten och Barnombudsmannen (2019), Vem bryr sig – när samhället blir förälder.

de som står längst utanför ska prioriteras. Principen återspeglas även i mål 10 om att minska ojämlikheten.⁶

Kommuner och regioner är viktiga aktörer i genomförandet då stora delar av Agenda 2030 omsätts i praktisk handling på lokal och regional nivå.⁷

Agenda 2030-delegationen pekar i sitt betänkande *Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet* på barn som nyckelaktörer i arbetet med att genomföra agendan och lyfter vikten av delaktighet och ett barn- och ungdomsperspektiv i flera av sina åtgärdsförslag:

”En utgångspunkt för hållbar utveckling är generationsperspektivet som innebär att den utveckling som tillfredsställer dagens behov inte får äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Hållbar utveckling kräver således förståelse för och kunskap om framtida generationers utmaningar och behov; hur ser barns och ungas villkor ut och hur ges de förutsättningar att utvecklas till sin fulla potential. Det är viktigt att barn och unga ges möjlighet att vara delaktiga och att ett barn- och ungdomsperspektiv inkluderas. Det innebär att barn och unga bör ges möjlighet att vara aktiva parter i genomförandet, att de får förutsättningar att organisera sig och delta i problemformulering och beslutsfattande på olika nivåer. Det innebär också att det måste finnas kunskap om barns och ungas levnadsvillkor hos de som arbetar med genomförandet av agendan.”⁸

Stadens arbete med barnets rättigheter är därmed en grundläggande del i arbetet att nå de globala hållbarhetsmålen.

1.3 Barnkonventionen blir lag 2020

Sedan barnkonventionen ratificerades av Sverige 1990 har det tagits flera initiativ som främjar och stärker barnets rättigheter i olika

⁶ Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet, SOU 2019:13, sid. 48.

⁷ Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet, SOU 2019:13, sid. 115.

⁸ Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet, SOU 2019:13, sid 64.

delar av samhället.⁹ Det finns sedan flera år tillbaka ett särskilt politikområde för att genomföra konventionen. Målet för barnrättspolitikerna är att barn ska respekteras, ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Barnrättspolitikens syfte är att främja och skydda barnets rättigheter och intressen i samhället.¹⁰

Bestämmelserna i barnkonventionen har under många år förts in i den svenska lagstiftningen, till exempel i föräldrabalken, skollagen, socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Vid tolkning och tillämpning av dessa lagar och förordningar ska domstolar och myndigheter se till att åtagandena enligt barnkonventionen respekteras i alla beslut och åtgärder, så långt detta är möjligt inom ramen för den svenska lagstiftningens ordalydelse.

I juni 2018 beslutade riksdagen att göra barnkonventionen till lag. Rättigheterna i artiklarna 1-42 förs direkt in i den nya lagen som heter *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*. Lagen träder i kraft den 1 januari 2020. Lagen har samma hierarkiska status som annan vanlig svensk lag och inte företräde framför annan lag.¹¹

Barnkonventionen som lag innebär att barns rättigheter får en starkare ställning och att barns rättigheter ska beaktas av domstolar och myndigheter i avvägningar och bedömningar som görs i mål och ärenden som rör barn. Att konventionen blir gällande som lag innebär att den blir tillämplig på alla rättsområden och ensam kan läggas till grund för myndigheters beslut. Syftet med lagstiftningen är vidare att den ska bidra till att synliggöra barns rättigheter i all offentlig verksamhet. Artiklarna ska ses som en helhet och skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt. I lagen om barnkonventionen finns inga regler om rätten att överklaga beslut.

Vad innebär ett barnrättsbaserat synsätt?

Ett barnrättsbaserat synsätt, som utgör kärnan i barnkonventionen, innebär att varje flicka, pojke och barn som definierar sig på annat sätt ska ses som bärare av rättigheter. Ett

⁹ Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige, Prop. 1997/98:182. Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, Prop. 2009/10:232.

¹⁰ Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, Prop. 2017/18:186.

¹¹ SFS 2018:1197.

sådant synsätt kräver att varje barn erkänns, respekteras och skyddas som rättighetsbärare med en individuell personlighet, egna behov och intressen och en personlig integritet. Det innebär också att barnets rätt att bli hört och få sina åsikter beaktade måste tillgodoses systematiskt i alla processer och att barnets egenmakt och deltagande ska vara centralt i alla ärenden och beslut som berör barnet.¹²

Barnombudsmannens kommentarer

Att barnkonventionen blir lag har betydelse för alla stadens verksamheter som berör barn såväl direkt som indirekt. Det handlar bland annat om barns lika rätt till utveckling och trygghet, rätt till delaktighet och att göra prövningar av barnets bästa. För vissa nämnder och bolagsstyrelser kommer lagen ha större betydelse, för andra mindre. Det innebär att alla i staden som arbetar med barn eller i verksamheter som på något sätt påverkar barn har behov av kunskap om konventionens innehåll. Lika viktigt är kunskap om hur den ska tolkas för att tillgodose rättigheterna. Beslutsfattare behöver förhålla sig till att lagen ensam eller jämte annan lag kan ligga till grund för beslut. Styrdokument, rutiner samt arbets- och beslutsprocesser kan behöva aktualiseras och anpassas till den nya lagstiftningen. Tillämpningen av lagen kommer vidare innefattas i olika granskningar av tillsynsmyndigheter och revisorer.

2. Stockholms stads styrning av arbetet med barns rättigheter

Barnkonventionen

Artikel 2 Varje barn har samma rättigheter och lika värde.

Artikel 3 Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.

Alla barn som vistas i Stockholm ska få sina rättigheter tillgodosedda i enlighet med barnkonventionen.¹³

För att staden ska kunna ta till vara *varje* barns rättigheter enligt barnkonventionen fordras olika övergripande beslut och åtgärder. Frågor om barns rättigheter behöver aktivt prioriteras genom strategiska beslut. Det krävs vidare en helhetssyn och samverkan

¹² Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, Prop. 2017/18:186, sid. 75.

¹³ Stockholms stad, Budget 2019, Möjligheternas Stockholm.

när det gäller frågor som rör barns rättigheter. Staden behöver dessutom följa upp och utvärdera arbetet ur ett barnrättsperspektiv.

2.1 Kommunfullmäktiges beslut, mål och uppföljning av barnrättsarbetet

I det här avsnittet redogörs för stadens mål för barnrättsarbetet, strategiska viktiga styrdokument och hur de följs upp.

Kommunfullmäktiges beslut

Stadens budget har sedan 2015 angett mål för barnets rättigheter enligt barnkonventionen. År 2015 beslutade kommunfullmäktige att inrätta en egen barnombudsman som har till uppgift att driva på och stödja utvecklingen av stadens barnrättsarbete. I budget för 2019 fastslås att Stockholm ska fortsätta att vara en stad som ligger i framkant med arbetet för mänskliga rättigheter och att ”alla barn som vistas i Stockholm ska få sina rättigheter tillgodosedda enligt barnkonventionen”. Det anges också att arbetet med att stärka barns rättigheter i staden ska fortsätta och barnkonventionen ska implementeras.

I december 2017 beslutade kommunfullmäktige om ett program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad. Programmet är ett styrdokument som stadens nämnder och bolagsstyrelser ska utgå från när de planerar och följer upp sitt arbete med barns rättigheter. Programmet gäller 2018-2022.¹⁴

I arbetet med att stärka stockholmarnas mänskliga rättigheter har kommunfullmäktige dessutom beslutat om flera stadsövergripande styrdokument som har betydelse och som är viktiga för att stärka barnrättsarbetet. Dessa är:

- Program för ett jämställt Stockholm 2018-2022
- Program för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck 2018-2022
- Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023
- Stockholms stads riktlinjer för arbetet med nationella minoriteters rättigheter
- Stockholms stads strategi för romsk inkludering 2018-2022

Ytterligare stadsövergripande styrdokument som stärker barns rättigheter är exempelvis *Kultur i ögonhöjd, ett program för barn*

¹⁴ Stockholms kommunfullmäktige, beslut 11 december 2017.

och ungdomskultur i staden. I Stockholms stads kemikalieprogram 2014-2019 är barns vardag ett prioriterat insatsområde och pekar ut åtgärder som särskilt ska skydda barn. Säker förskola, riktlinjer för barnsäkerhet i stadens kommunala förskolor, stärker det systematiska barnsäkerhetsarbetet och likvärdigheten i stadens förskoleverksamheter.

Därutöver har skrivningar om barnets rättigheter tagits in i olika styrande dokument där de är relevanta, exempelvis i stadens *Program mot våld i nära relationer och mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2020*. Stadens handlingsplan för barnfamiljer som lever under osäkra boendeförhållanden är också ett styrdokument med tydligt barnrättsperspektiv.¹⁵

Mål och uppföljning

I stadens budget finns flera mål formulerade som är relevanta för att barns rättigheter ska tas till vara. I budgeten finns också olika aktiviteter och indikatorer, som i vissa avseenden mäter hur målen uppfylls. Under åren 2015-2018 fanns i stadens budget ett särskilt mål: *Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter*. I budget 2019 finns inget enskilt utpekad mål för barnrättsarbetet. Alla tre inriktningsmål i budgeten har betydelse för stadens arbete med barns villkor och barns rättigheter:

- *En modern storstad med möjligheter och valfrihet för alla*
- *En hållbart växande och dynamisk storstad med hög tillväxt*
- *En ekonomiskt hållbar och innovativ storstad för framtiden*

Stadens barnrättsarbete följs upp genom den ordinarie uppföljningen av kommunfullmäktiges budget och barnombudsmannens rapporter. Enligt *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022* ska nämnder och bolagsstyrelser i den ordinarie uppföljningen redovisa sina insatser för att säkerställa barns rättigheter och möjligheter till inflytande. I verksamhetsplanerna ska nämnder och bolagsstyrelser precisera hur de arbetar med programmet. Den ordinarie uppföljningen i tertialrapporter och verksamhetsberättelser tjänar också syftet att följa upp nämnders och bolagsstyrelsers insatser för att säkerställa barns rättigheter.

¹⁵ Handlingsplan för socialtjänstens arbete med barnfamiljer som lever under osäkra boendeförhållanden 2017-2019, Bilaga till Stockholms stads program mot hemlöshet 2014-2019.

Barnombudsmannens kommentarer

Staden har högt ställda ambitioner och högt ställda mål för att garantera barns rättigheter. Flera av de strategiska beslut som är nödvändiga för att klara av de krav barnkonventionen ställer har fattats på högsta nivå. Det finns en tydlig inriktning i stadens budget och stadens program för barnets rättigheter och inflytande. Nämda styrdokument ger stadens nämnder och bolagsstyrelser inriktning i barnrättsarbetet. Barnrättsarbetet är hela stadens ansvar och utmärks av att vara förankrat i stora delar av stadens verksamheter.

Att det i budgeten under åren 2015-2018 fanns ett särskilt uttalat mål och uppföljning om barns rättigheter var ett sätt att göra alla nämnder och bolagsstyrelser uppmärksamma på att barnrättsarbetet ska genomsyra alla stadens verksamheter. Det blev tydligt att inte bara verksamheter som direkt rör barn, utan även verksamheter som indirekt påverkar barn såsom invånare i Stockholm, till exempel i stadsutvecklings- och miljöfrågor, omfattades av målet. Arbetet med barns rättigheter är emellertid att betrakta som en naturlig del av kvalitetsarbetet i en verksamhets kärnuppdrag, och inte ett sidospår att arbeta med vid sidan av det ordinarie arbetet. Därför är ett särskilt mål i budget om barns rättigheter inte självklart.

Barnombudsmannen vill dock framhålla att det är nödvändigt att det finns övergripande skrivningar i budget om barns rättigheter så att nämnder och bolagsstyrelser arbetar med frågan och att strategiskt träffsäkra prioriteringar görs.

Det är en positiv utveckling att fler och fler styrdokument inom olika områden i staden tydligt uppmärksammar barns rättigheter och intressen. Härigenom kan förståelsen för barns rättigheter generellt sätt öka och inriktningen på arbetet inom ett specifikt område tydliggöras. Det behöver vara en självklarhet att barns rättigheter övervägs och tydliggörs när befintliga styrdokument revideras eller nya tas fram.

Genom att nämnders och bolagsstyrelsers barnrättsarbete följs upp i den ordinarie uppföljningen av stadens budget och följer budgetens nuvarande inriktnings- och verksamhetsområdesmål finns inte en sammanhållen bild av respektive nämnds eller bolags arbete med barns rättigheter. För att barnrättsarbetet ska kunna bli mer träffsäkert och få större effekt krävs emellertid att återrapportering till den politiska nivån i staden av genomfört barnrättsarbete sker sammanhållet. Uppföljningen i den ordinarie budgetuppföljningen

av arbetet enligt *Program för barnets rättigheter och inflytande 2018-2022* ger endast en fragmentarisk bild av barnrättsarbetet. För att kunna analysera och uppnå mål med arbetet samt identifiera och prioritera fortsatta åtgärder som fördjupar och utvecklar anser barnombudsmannen att varje nämnd och bolagsstyrelse bör få i uppdrag att följa upp och sammanställa det mest relevanta av det arbete som görs för att beakta barnrättsperspektivet. Sammanställningen bör innehålla en analys av på vilket sätt man kan bidra till barnrättsarbetet, vad som görs, utfallet av arbetet samt utvecklingsområden. Även olika styrdokument, rutiner, arbetssätt samt till exempel metoder för delaktigheter och barnkonsekvensanalyser behöver finnas med i redovisningen. Sammanställningen skulle lämpligen kunna redovisas i den ordinarie budgetuppföljningen i anslutning till inriktningsmålet *En ekonomisk hållbar och innovativ storstad för framtiden* eller under verksamhetsområdesmålet *Stockholm använder skattemedlen effektivt och till största nytta för stockholmarna*. Det skulle också vara önskvärt att socialnämnden årligen redogör för det övergripande arbete som görs för att stärka barnrättsperspektivet inom stadens socialtjänst, lämpligen genom en bilaga till *Socialtjänstrapporten*.

Barnombudsmannen vill särskilt uppmärksamma en betydelsefull uppföljning av arbetet med barns rättigheter. Det är socialnämndens socialtjänst- och funktionshindersinspektörers granskningar. Inspektörerna har under flera år påtalat hur barns rättigheter tillgodoses inom socialtjänstens olika verksamheter.

2.2 Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022

I det följande ges en översiktlig beskrivning av stadens program för barnets rättigheter och inflytande samt några exempel på strategiskt förvaltningsövergripande arbete i staden.

Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022 är det styrdokument som stadens nämnder och bolagsstyrelser ska utgå från när de planerar och följer upp sitt arbete med barns rättigheter. Det utgår från barnkonventionen, aktuell forskning och de utmaningar staden har i sina verksamheter. Programmet är framtaget i dialog med fackförvaltningar, stadsdelsförvaltningar och barn. Barns synpunkter och förslag har i stor utsträckning beaktats i programmet.

Programmet syftar till att säkerställa barnets rättigheter och förbättra barns levnadsvillkor samt fastställer den övergripande inriktningen med arbetet: *I Stockholm får alla barn oavsett bakgrund och förutsättningar sina rättigheter tillgodosedda och har möjlighet att forma samhället och sina egna liv.* Av programmet framgår också att alla stadens verksamheter behöver bidra och samverka i arbetet med att skapa uppväxtvillkor som ger alla barn samma chans. För vissa har programmet större betydelse, för andra mindre. Särskilt viktiga verksamheter är förskola, skola, socialtjänst, kultur och fritid. Många andra verksamheter som påverkar barns situation mer indirekt såsom samhällsplanering, miljö- och trafikfrågor har också betydelse för barns situation. Vid uppdrag som staden ger andra organisationer eller enskilda ska programmet tillämpas så långt som möjligt.

Programmet anger inte specifikt vilka nämnder och bolagsstyrelser som ska göra vad. I stället pekas fem fokusområden och ett antal prioriterade frågor ut, som staden ska arbeta med. Verksamheterna ska i sin ordinarie planering konkretisera vilka aktiviteter de behöver genomföra inom fokusområdena och de prioriterade frågorna för att nå stadens mål. Uppföljningen av insatser och dess effekter sker i den ordinarie budgetuppföljningen.

Utgångspunkten för fokusområdena är barnkonventionens fyra grundprinciper samt barns behov av trygghet och skydd mot fysiskt och psykiskt våld.

De fem fokusområden är:

1. Beslutsfattare och medarbetare ska beakta barnperspektivet och omsätta barnets rättigheter i alla beslut, uppdrag och i det dagliga arbetet
2. Barns rätt till likabehandling och skydd mot diskriminering ska säkerställas
3. Barn ska ges förutsättningar att uttrycka och få sina åsikter respekterade
4. Barn och vuxna ska ha kunskap om barnets rättigheter och vad de innebär i praktiken
5. Barn ska vara trygga och skyddas mot fysiskt och psykiskt våld

Arbetet med att tillämpa och säkerställa barns rättigheter kräver att det finns kunskap om barnkonventionen och barns levnadsvillkor. Enligt programmet ansvarar nämnder och bolagsstyrelser för att

tillräckliga kunskaper finns inom verksamheterna i relation till verksamhetens uppdrag. Olika grupper behöver ha olika kunskaper. Beslutsfattare behöver fatta beslut med utgångspunkt i barns rättigheter. Chefer ska skapa förutsättningar för sina medarbetare att tillämpa rättigheterna och medarbetare ska tillämpa rättigheterna så att villkoren för barn förbättras. Kunskapsutveckling om barns rättigheter och levnadsvillkor behöver ske löpande och särskilt missgynnade eller utsatta barn eller grupper av barn ska identifieras.

För att få kunskap om hur det ser ut för barn menar FN:s barnrättskommitté att det ska göras kartläggningar och datainsamlingar på detaljerad nivå som synliggör diskriminering eller ojämlikheter i barns villkor.¹⁶

För flera av stadens nämnder och bolagsstyrelser har programmet inneburit arbete med verksamhets- och metodutveckling. I det följande ges några exempel på hur programmet praktiskt omsatts i stadens verksamheter.

Stödmaterial för barnrättsperspektiv inom socialtjänsten är beslutad av socialnämnden. Stödmaterialen riktar sig till samtliga verksamhetsområden inom socialtjänsten, med undantag av äldreomsorgen. Det utgör ett grundläggande stöd för det arbete med barnrättsperspektiv som alla berörda inom stadens socialtjänst ska genomföra. I materialet ingår även en bilaga med goda exempel. Inom ramen för implementeringen av stödmaterialen har socialnämnden genomfört omfattande kompetenshöjande insatser och erbjudit stadsdelsnämnderna stöd genom utbildningar och gemensam uppföljning. Därutöver har socialnämnden inrättat ett nätverk med särskilt utsedda representanter från stadsdelsnämnderna; lokala barnrättssamordnare. Under 2018-2019 har samtliga stadsdelsnämnder utsett en samordnare. I uppdraget ingår ett samordnande ansvar för att implementera stödmaterialen och utveckla arbetet inom den egna nämnden, Stödmaterialen ingår dessutom som en del i socialnämndens introduktionsprogram för nyanställda socialsekreterare i staden.

Dokumentet *Integrerad barnkonsekvensanalys och dialog* kallas också för *Staden i ögonhöjd*. Det är en vägledning och ett metodstöd som syftar till att stärka barns och ungas behovsuppfyllnad och delaktighet i stadsutvecklingsfrågor samt sätta barnrättsperspektivet i fokus vid genomförandet av nya projekt. Metoden integrerad barnkonsekvensanalys ska ligga till

¹⁶ FN:s barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 5 (2003), Allmänna åtgärder för att genomföra konventionen om barnets rättigheter, punkt 48.

grund för stadens stadsbyggnadsprojekt för att utreda barnrättsperspektivet innan exploatering. Vägledningen är beslutad av stadsbyggnadsnämnden, exploateringsnämnden, trafiknämnden och kulturnämnden. Vägledningen återger goda exempel från stadens dialoger med barn.

Under de senaste åren har utbildningsinsatser om barns rättigheter genomförts i skiftande omfattning inom olika delar i staden. Allt från konferenser och kortare informationsföreläsningar till fördjupande utbildningar. Några stadsdelsnämnder har genom *barnrättsveckor* och konferenser satt barnkonventionen på agendan. Kulturnämnden har i samarbete med Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet arrangerat en utbildning för kultursekreterare samt personal från förskole- och fritidsverksamheten på stadsdelsnämnderna med temat barns rätt till kultur.

Barnombudsmannens kommentarer

Programmet pekar ut en tydlig inriktning för stadens arbete med barns rättigheter. Barnrättsarbetet måste, för att få effekt, vara en del av den egna kärnverksamheten och systematiskt integrerat i det ordinarie arbetet med planering, utförande och uppföljning. Eftersom programmet är generellt utformat, är dokument som *Stödmaterial för barnrättsperspektivet inom socialtjänsten och Staden i ögonhöjd* väsentliga för förståelsen om hur arbetet inom specifika verksamhetsområden konkret kan utformas. Det handlar om att tydliggöra hur medarbetare kan tillämpa och förverkliga barnkonventionen i sitt arbete. Här kan *Stödmaterial för barnrättsperspektivet inom socialtjänsten och Staden i ögonhöjd* inspirera andra verksamhetsområden.

Att barnkonventionen blir lag 2020 innebär att det inte räcker med att känna till att barnkonventionen finns. För att kunna tillämpa rättigheterna i konventionen är det nödvändigt att veta vilka de är och vad de betyder för varje medarbetare. Omfattande utbildningsinsatser har genomförts inom olika delar i staden under de senaste åren. Barnombudsmannen anser att det ändå vore bra att ta fram en kartläggning av kunskapsnivån bland förtroendevalda och medarbetare i staden. Med kartläggningen som grund kan kunskapshöjande insatser systematiskt ges inom de områden där det bedöms nödvändigt. Barns rättigheter behöver dessutom utgöra en del i introduktionsutbildningar för nyanställda.

Programmet är en bra utgångspunkt och ett stöd för stadens barnrättsarbete fortsättningsvis när barnkonventionen blir lag.

Programmet är giltigt till och med år 2022. Vid en kommande revidering av programmet anser barnombudsmannen att det är viktigt att beakta de erfarenheter och den praxis som den nya lagen sannolikt leder till. Det bör innebära att programmet kan konkretiseras för att ge ytterligare vägledning i hur barnrättsarbetet kan utvecklas och utformas.

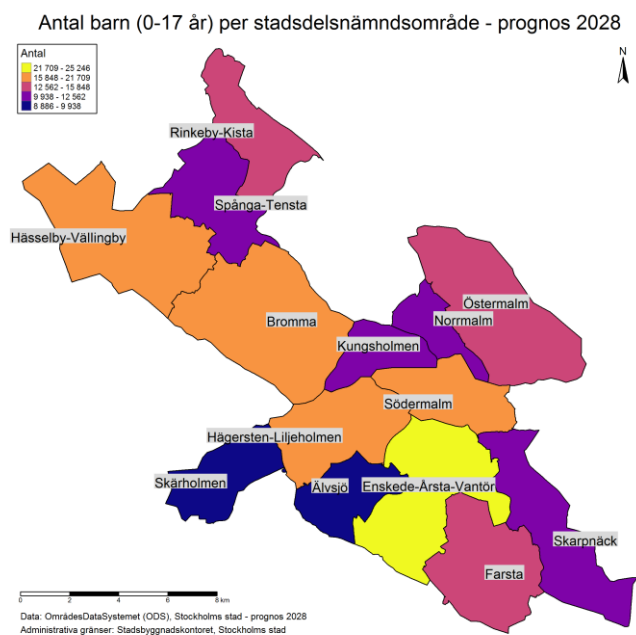
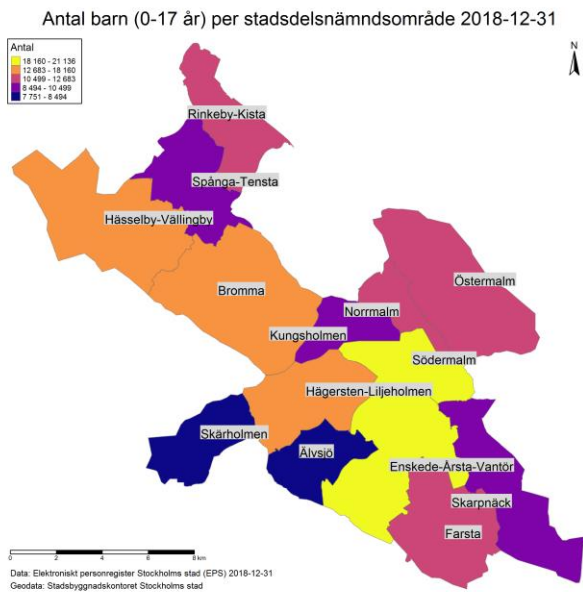
Stadsdelsnämndernas lokala barnrättssamordnare inom socialtjänsten är goda exempel på att barnrättsarbetet kan stärkas och effektiviseras genom samordningsfunktioner. Ytterligare nämnder och bolagsstyrelser har utsett samordnare eller skapat centralt stöd för barnrättsfrågor som gett effekt i det strategiska arbetet. Barnombudsmannen ser att det skulle vara betydelsefullt om fler nämnder och bolagsstyrelser, på liknande sätt, stödjer det strategiska och sammanhållande arbetet. Det skulle sannolikt bidra till att enhetliga metoder, verktyg och annat stöd som underlättar arbetet kan tas fram både för specifika verksamhetsområden och för mer generellt arbete.

3. Om barn i Stockholm

3.1 Barn i staden

Stockholm är en stad som växer snabbt och antalet barn i staden ökar, både när det gäller familjer med barn och ensamma barn. Cirka en femtedel av stockholmarna är under 18 år. Vid årsskiftet 2018/2019 fanns det drygt 191 000 barn i staden. Under de närmaste tio åren väntas antalet öka med 25 000 till cirka 216 000 barn år 2028.¹⁷

¹⁷ Stockholms stad, Statistik om Stockholm, Befolkningsprognos 2019.

De allra flesta barn i Stockholm har det bra. De går i en bra skola, har en fritid de trivs med och är trygga. Men ett barnrättsarbete som utgår från barnkonventionens grundläggande principer inkluderar *alla* barn. Barnkonventionen slår fast att rätten till jämlika levnadsvillkor gäller för *varje barn*, utan undantag. Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör dem.

I Stockholm finns tydliga sociala och ekonomiska skillnader mellan stadsdelsområden och mellan grupper av stockholmare. För att kunna förverkliga barnets rättigheter och förbättra barns levnadsvillkoren tjäna statistiska underlag och andra typer av

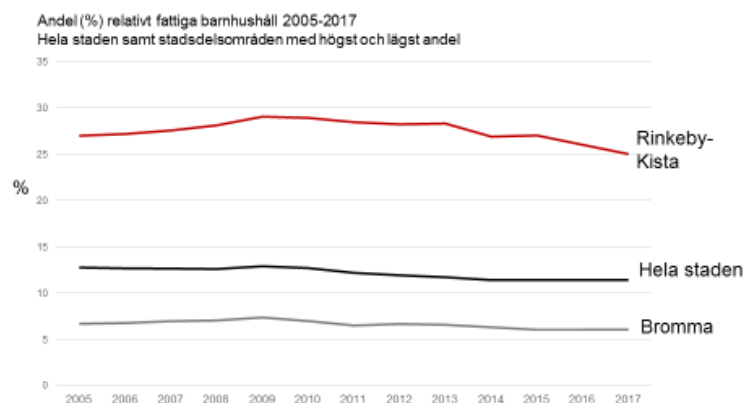
kartläggningar syftet att ge oss kunskap om skillnader och trender i flickor och pojkars levnadsvillkor.

Ett sätt att ta reda på ifall barn har jämlika levnadsvillkor är underlag som åskådliggör fördelningen av ekonomiskt utsatta hushåll med barn mellan olika grupper och stadsdelområden. Rädda Barnens rapport *Barnfattigdom i Sverige* visar att trots att antalet ekonomiskt utsatta familjer med barn har minskat, finns stora skillnader mellan stadsdelområden i Stockholm när det gäller andelen barn som lever i ekonomisk utsatta hushåll.¹⁸ Nedanstående tabeller (tabell 1 och 2) bekräftar rapportens slutsatser och visar att de ekonomiskt utsatta hushållen med barn har blivit färre, men att det alltså finns påtagliga skillnader mellan olika stadsdelområden. Tabell 3 illustrerar att uppgifter om trångboddhet sammanfaller med uppgifter om ekonomiskt utsatta hushåll.¹⁹ Trångbodda familjer har ofta mer utmanande levnadsvillkor och att bo trångt medför påfrestningar för en familj. Till exempel påverkas möjligheten för barn att läsa läxor i lugn och ro.

Tabell 1

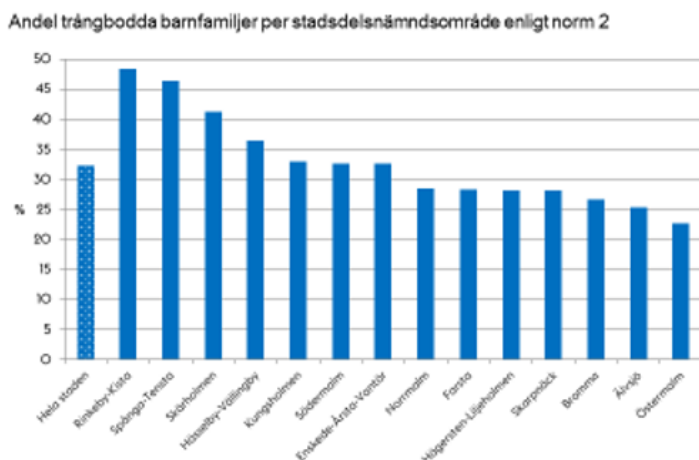
Tabell 2

¹⁸ Rädda Barnen, *Barnfattigdom i Sverige*, Rapport 2018.

¹⁹ Källa: Sweco. Ett hushåll definieras som trångbott enligt norm 2 om det finns fler än två boende per rum (sovrum), kök och vardagsrum oräknade.

Tabell 3

I Rädda Barnens rapport konstateras vidare att vissa barn löper en avsevärd förhöjd risk att drabbas av ekonomisk utsatthet, särskilt de med utländsk bakgrund eller med ensamstående föräldrar, framförallt ensamstående mammor.

Under 2018 fanns i staden 8 624 barn i familjer som någon gång under året uppburit ekonomiskt bistånd. Antal barn i familjer som uppbär ekonomiskt bistånd har succesivt minskat de senaste tio åren. Stadens *Socialtjänstrapport 2018* indikerar att det minskade antalet barn inte specifikt handlar om att barnfamiljer med behov av ekonomiskt bistånd minskar i staden. Snarare förefaller det vara resultatet av en minskning av biståndsmottagare överlag.²⁰

Andel barn i förskolan är annan viktig information när det gäller barns levnadsvillkor. Forskning visar att deltagande i förskolan är betydelsefull för barns utveckling, särskilt viktig för barn från socioekonomiskt svaga förhållanden.²¹ I Stockholm var inskrivningsgraden för december 2018 lägst i Rinkeby-Kista med 87,5 procent och högst i Bromma med 97,0 procent. Skillnaden mellan stadsdelsområden med lägst respektive högst inskrivningsgrad var därmed cirka 10 procentenheter.

Lokala kartläggningar och statistik kan ofta behöva kompletteras med rapporter från olika myndigheter och barnrättsorganisationer som redogör hur barns rättigheter tillgodoses. En betydelsefull sådan rapport är Bris årsrapport för 2018 *Hur har barn det?* som

²⁰ Stockholms stad, Socialtjänstrapport 2018.

²¹ Stockholms stad, Förskolerapport, Förskola i Stockholms stad 2018.

Inskrivningsgraden är ett mått på hur stor andel av barnen i åldrarna 2-5 år som går i förskola eller pedagogisk omsorg. Total inskrivningsgrad i Stockholm december 2018 var 94,3 procent.

beskriver barns och ungas kontakter med Bris under de senaste tre åren. Bris menar att rapporten kan ses som ett vittnesmål om barns livssituation, om hur det är att vara barn i Sverige idag. Under åren 2016-2018 har samtalen till Bris ökat med 8 % och under 2018 handlade det om 26 745 kontakter där barn i Sverige sökt stöd i mejl, chatt och telefon. Samtalen visar på en oroande utveckling. Barn vittnar om våld, att barns utsatthet i vardagen ökar, att den psykiska ohälsan är utbredd och allvarsgraden i samtalen ökar, samt tilltagande brister i samhällets stöd.²²

3.2 Barn som riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda

Barn är inte en homogen grupp. De är olika, de har olika förutsättningar och behov. Det finns också skillnader mellan och inom olika grupper av barn. En central del i stadens barnrättsarbete är därför att identifiera barn som lever under utsatta levnadsförhållanden och som ofta har svårare att få sina rättigheter tillgodosedda.

I det följande beskrivs några grupper barn som barnombudsmannen i sitt arbete har observerat som särskilt utsatta och som särskilt behöver uppmärksammas för att deras rättigheter ska kunna säkerställas.

Barn med funktionsnedsättning

Artikel 23 i barnkonventionen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning understryker att barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt rätt att få delta i samhället på lika villkor. FN:s barnrättskommitté betonar barn med funktionsnedsättning som rättighetsbärare, att hindren hos barn inte utgörs av själva funktionsnedsättningen utan av ”en kombination av sociala, kulturella, attitydmässiga och fysiska hinder som barn med funktionsnedsättning möter i sin vardag” och att hindren måste undanröjas för att barn ska kunna få ta del av sina rättigheter.²³

Barn med funktionsnedsättning är, i likhet med alla andra barn, en heterogen grupp, och deras levnadsförhållanden påverkas av en mängd olika faktorer. Därutöver kan de ha en eller flera funktionsnedsättningar som på olika sätt kan ställa krav på

²² Bris, Hur har barn det?, Årsrapport 2018.

²³ FN:s barnrättskommitté, .Allmän kommentar nr 9 (2006), Rättigheter för barn med funktionsnedsättningar.

omgivningen och på samhället för att de ska kunna ta del av sina rättigheter.

Flera studier visar att barn med funktionsnedsättning är en grupp som har sämre levnadsvillkor än andra barn på flera områden. Barn med funktionsnedsättningar skattar sin hälsa som sämre, trivs sämre med livet, är mer utsatta för mobbning och deltar i lägre utsträckning i fritidsaktiviteter än andra barn. Barn med funktionsnedsättning får i mindre utsträckning än andra barn vara med och påverka beslut som rör deras vardag.²⁴

Studier visar att många barn med funktionsnedsättning inte får det stöd de behöver för att nå så långt som möjligt i skolan. Bristande tillgänglighet pekats ut som en av orsakerna. Elever med funktionsnedsättning kan få vänta länge innan de får det stöd de har rätt till. Viktiga förklaringar till de ojämlika möjligheterna till utbildning är vantrivsel i skolan och förekomsten av kränkningar, mobbning och fysiskt våld. Det rapporteras också om kränkningar och fysiskt våld från skol- och stödpersonal.²⁵

Barn som upplever våld och övergrepp, hedersrelaterat våld och förtryck

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till skydd mot alla former av våld. Varje barn som upplever våld påverkas och varje barn har rätt till stöd och skydd utifrån sina egna behov och förutsättningar. FN:s barnrättskommitté tillämpar en vid definition av våld som innefattar alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försummelse, misshandel eller utnyttjande, däribland sexuella övergrepp.²⁶

Barn med funktionsnedsättningar och barn med kroniska sjukdomar utsätts oftare för våld än andra barn. Våld mot barn kan ha en förödande effekt på utvecklingen, på lång och kort sikt. Att vara utsatt för våld vid många tillfällen eller att vara utsatt för många olika våldshändelser ökar risken för att barn ska utveckla en mängd olika svårigheter och symtom.²⁷

²⁴ Barnombudsmannen (2016), Respekt, Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd.

²⁵ Myndigheten för delaktighet (2016), En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle.

²⁶ FN:s barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 13 (2011), Barnets rätt till frihet från alla former av våld.

²⁷ Barnafriid, Linköpings Universitet, Nationellt kunskapscentrum för kunskap om våld mot barn, barnafriid.se.

Barn som anhöriga

Barn påverkas när en förälder, eller annan vuxen person som barnet bor med, har missbruksproblem, psykisk sjukdom, psykisk funktionsnedsättning, allvarlig fysisk skada eller avlider. Det får ofta konsekvenser för barnets hälsa och skolgång. Studier visar att barn som anhöriga tillhör en riskgrupp för att utveckla egen psykisk och fysisk ohälsa. Barn i familjer där det finns missbruk och psykisk sjukdom löper dessutom större risk än andra barn för att utsättas för olika former av misshandel.²⁸

Barn i osäkra boendeförhållanden

Flera rapporter redogör för vad som händer med barn i osäkra boendeförhållanden.²⁹ Barn berättar att de sällan får någon information om vad som händer. Att inte få någon information kan leda till konstant oro. Att leva under osäkra boendeförhållanden innebär att kontinuitet och trygghet försvinner till exempel genom uppbrott från förskola och skola, kamrater och fritidsaktiviteter. Situationen kan påverka skolgången mycket negativt, vilket får långsiktiga följder för barnets utveckling och möjlighet till goda levnadsvillkor. Många tillfälliga boenden är inte anpassade till barns behov. De saknar plats för lek och vila samt möjlighet till läxläsning.

De grupper av barn som löper störst risk att bli hemlösa är barn till ensamstående mammor och utrikes födda föräldrar. Även barn och mammor som utsatts för våld i nära relationer och tillbringat en tid på kvinnojourer eller i skyddat boende visar sig bli utestängda från bostadsmarknaden³⁰. Antalet barnfamiljer som lever under tillfälliga och otrygga boendeförhållanden har ökat i staden.³¹

Nyanlända barn

Ensamkommande barn och barn som har flytt till Sverige med sina föräldrar har samma behov som andra barn av stöd för sin utveckling, för att må bra och känna sig trygga. De har ofta utsatts för många olika påfrestningar under lång tid, både innan och efter att de kommit till Sverige, och kan därför i vissa fall ha större behov av stöd och hjälp. Ensamkommande barn har dessutom inte sina vårdnadshavare här.

²⁸ Nka, Nationellt kompetenscentrum anhöriga. anhoriga.se.

²⁹ Barnombudsmannen, Inget rum för trygghet – barn och unga om vräkning och hemlöshet, Temarapport Max18 – 2016. Rädta barnen (2017), En plats att kalla hemma, Barnfamiljer i bostadskrisens skugga.

³⁰ Rädta barnen (2017), En plats att kalla hemma, Barnfamiljer i bostadskrisens skugga.

³¹ Stockholms stad, Socialtjänstrapport 2018.

Flera studier visar att ensamkommande barn och barn i familjer som flytt till Sverige har svårare att få sina rättigheter tillgodosedda. Det kan handla om åtgärder för att säkerställa trygghet och skydd i barnens boende och vardag, barnets rätt till utbildning. Hur de tas emot, och vilka förutsättningar som finns för dem att etablera sig, spelar stor roll för deras framtida psykiska hälsa och för möjligheter till integration.³²

Olika faktorer som exempelvis ändrad lagstiftning (till exempel den så kallade gymnasielagen), långa handläggningstider, bristande information, bemötande och boendeplicering kan medföra att barn avviker och hamnar utanför myndigheternas mottagningssystem. Barnen hamnar då i en utsatt situation utan skyddsnät där barnets rättigheter till skydd, stöd och utveckling kränks. Det finns dessutom stor risk att barnen under sådana villkor exploateras.³³

Barn som placeras i samhällsvård

Forskning och rapporter visar att barn som blir omhändertagna och placeras av socialtjänsten i familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård och boende (HVB) är en utsatt grupp med sämre levnadsvillkor än andra barn. Risken för fysisk och psykisk ohälsa samt andra sociala problem är större än för andra när de blir vuxna.³⁴ Hälsan hos placerade barn är sämre än hos andra barn och de får inte tillgång till den hälso- och sjukvård de har rätt till. Placerade barn har i genomsnitt lägre betyg än andra barn och saknar i högre grad fullständiga betyg jämfört med jämnåriga barn. De studerar inte heller vidare i samma utsträckning som andra barn. Många barn i samhällsvård upplever dessutom otrygghet, kränkningar, våld och övergrepp.³⁵

³² Barnombudsmannen (2017), Nyanlända barns hälsa. Barnombudsmannen (2017), Vi lämnade allting och kom hit. Bris (2018), Skolans roll för barn som flytt. Folkhälsomyndigheten (2019), Hur mår nyanlända barn i Sverige?. Socialstyrelsen, Ensamkommande barn och unga, kunskapsguiden.se.

³³ Länsstyrelsen Stockholm, Ensamkommande barn och unga som försvinner, Samverkansplan och rutiner för Stockholms län, Rapport 2018:25.

³⁴ Vårdanalys. Hittar vi hem?, En kartläggning och analys av den sociala dygnsvården för barn och unga, Rapport 2016:5. Inspektionen för vård och omsorg (2017), Får barn som bor på HVB tillräckligt stöd av socialtjänsten?, Nationell tillsyn av socialtjänstens uppföljningar gällande vården av barn som bor i HVB. Inspektionen för vård och omsorg (2017), Barns rätt till familjehemsvård av god kvalitet, Granskning av socialtjänstens myndighetsutövning rörande familjehemsplacerade barn.

³⁵ Barnombudsmannen (2019), Vem bryr sig – när samhället blir förälder.

Barnombudsmannens kommentarer

Stadens barnrättsarbete är synnerligen angeläget med tanke på de uppgifter vi har om barns villkor och hur de upplever sin situation samt att antalet barn i staden ökar de närmaste åren.

För att alla barn eller alla grupper av barn ska få ett likvärdigt bemötande är det nödvändigt att ta särskild hänsyn till det enskilda barnets situation och vidta åtgärder. Det handlar ytterst om att stadens arbete behöver vara inriktat på att systematiskt ta reda på olika målgruppers specifika förutsättningar och hur olika förhållanden och åtgärder kan påverka dem. Annars finns det en påtaglig risk att barnen genom barnrättsarbetet marginaliseras ytterligare och blir dubbelt utsatta. Arbetssätt i linje med detta bidrar till att vi arbetar i enlighet med stadens program för barnets rättigheter och inflytande samt når de globala målen i Agenda 2030.

Relevant kunskap om barns olikheter och hur barns rättigheter tillgodoses behöver ligga till grund för aktivt och förebyggande arbete. Barn som inte får del av sina rättigheter fullt ut, upplever ofta svårigheter inom flera olika områden. Endast genom att stadens verksamheter medvetet och gemensamt uppmärksammar och stärker förutsättningarna för barn från utsatta grupper, kan villkoren för barns rättigheter förbättras.

4. Stockholms stads arbete med barns rättigheter

I de följande avsnitten beskrivs stadens arbete med barns rättigheter med utgångspunkt i *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022*. I respektive avsnitt görs hänvisningar till rättigheter i barnkonventionen, relevanta arbetssätt och i förekommande fall rapporter om barns situation och levnadsförhållanden. Det ges också exempel på hur olika verksamheter har tagit sig an arbetet med frågorna.

4.1 Beslutsfattare och medarbetare ska beakta barnperspektivet och omsätta barnets rättigheter i alla beslut, uppdrag och i det dagliga arbetet

Barnkonventionen

Artikel 3 Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn

Artikel 6 Varje barn har rätt till liv och utveckling

Det är en grundläggande princip i barnkonventionen att barnets bästa särskilt ska uppmärksammas vid alla frågor som rör barn. Enligt artikel 6 har varje barn rätt att utvecklas fullt ut. Av artikel 4 i barnkonventionen framgår dessutom att barns rättigheter ska prioriteras aktivt.

Alla stadens verksamheter som på något sätt berör eller påverkar barn direkt eller indirekt behöver ta hänsyn till varje barns rätt till goda uppväxtförhållanden, hälsa och utveckling inom ramen för verksamhetens uppdrag. Enligt programmet ska insatser mot barnfattigdom och socioekonomisk utsatthet särskilt prioriteras. Barnets bästa ska utredas och vara vägledande vid alla beslut och åtgärder som rör barn, även vid investeringar och budgetbeslut. Barnets perspektiv och behov ska uppmärksammas när det gäller beslut som avser vårdnadshavare eller förälder.

Ett arbete som innebär en helhetssyn på barnet och barnets utveckling ställer krav på samverkan mellan olika aktörer. Staden har ansvaret för många verksamheter som rör barns levnadsvillkor och säkerställandet av rättigheterna. Det är därför nödvändigt att utbyta erfarenheter och formalisera samverkan inom den egna verksamheten men även med andra nämnder, bolagsstyrelser, regioner och berörda aktörer med utgångspunkt i rättigheterna. Samverkan kan ske kring strukturella frågor och kring individer.

Det är nödvändigt att identifiera vilka barn som direkt och indirekt påverkas av en verksamhet. Man behöver systematiskt och långsiktigt inom ramen för ordinarie arbetsprocesser kunna bedöma i förväg vilka konsekvenser olika beslut eller projekt kan få för barn. Till exempel kan en planerad förändring av en verksamhet, som till synes enbart vänder sig till vuxna, visa sig även påverka barns rättigheter. Principen om barnets bästa innebär att fokus ligger på att identifiera möjliga lösningar som ser till barnets bästa. Barnkonsekvensanalyser och barnchecklistor och är exempel på verktyg som kan användas i arbetet. Det finns dock inte *en* metod

som är giltig för alla typer av frågeställningar. En viktig del i prövningen av barnets bästa är också barns delaktighet. Utan att lyssna på barn är det svårt att uttolka vad som är barnets bästa.

Barnets bästa i praktiken

I det följande återges exempel på arbete som riktar sig till enskilda barn och barn som tillhör utsatta grupper, andra exempel är riktade till barn i allmänhet.

Inom stadens socialtjänst bedrivs ett intensivt arbete med att bland annat uppmärksamma alla barn och göra barnkonsekvensanalyser när barn direkt eller indirekt påverkas av beslut som rör vårdnadshavare eller förälder. Trots detta kan det, mot bakgrund av granskningar av socialnämndens socialtjänstinspektörer och funktionshindersinspektörer, konstateras att barnets situation och rättigheter inte alltid uppmärksammas vid beslut som rör barnets vårdnadshavare eller förälder. Det handlar bland annat om barn till vuxna som har insatser inom missbruk, boendestöd och hemtjänst.³⁶ Rapporten om hemtjänstinsatser till vuxna med minderåriga barn visar tydligt att det ofta saknas ett barnrättsperspektiv i de hemtjänstinsatser som staden tillhandahåller, både när det gäller att uppmärksamma att det finns barn hos enskilda som beviljas hemtjänst och att ha en medvetenhet om att dessa barn berörs i utförandet av insatsen.

Flera nämnder har tagit fram egna rutiner för sitt barnrättsarbete och arbetet med att pröva barnets bästa. Bland annat arbetar idrottsnämnden med barnchecklista och barnkonsekvensanalyser i alla relevanta tjänsteutlåtanden. Kulturnämnden har infört rubriken *Barnkonsekvensanalys* i alla nämndinitierade ärenden. Utbildningsnämnden har tagit fram en handledning för att stärka barnets rättigheter i utredningar och beslut genom barnkonsekvensanalyser i tjänsteutlåtanden. Inom arbetsmarknadsnämnden finns rutiner och metodstöd för arbetet med barnkonventionen på Jobbtorgen. Genom checklistor ökar förutsättningar för att uppmärksammas situationen för barn till föräldrar som är aktuella inom Jobbtorg.

³⁶ Stockholms stad (2018), Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning, Vuxna i missbruk – tillämpningen av LVM. Stockholms stad (2018), Funktionshinderinspektörernas kvalitetsgranskning, Självbestämmande och inflytande – kvalitetsgranskning av boendestöd. Stockholms stad (2018) Funktionshinderinspektörernas kvalitetsgranskning, Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?.

Stödmaterialet *Staden i ögonhöjd, integrerad barnkonsekvens och dialog*, ligger till grund för flera nämnders arbete när det gäller planering och byggande av offentliga miljöer. Bland annat använder fastighetsnämnden metoden för alla projekt över 50 miljoner kronor i offentliga byggnader. *Staden i ögonhöjd* var också, tillsammans med stadens *Program för barnets rättigheter och inflytande 2018-2022*, en utgångspunkt när flera av stadens nämnder och bolagsstyrelser visade hur staden beaktar barns rättigheter i stadsutvecklingen när staden växer och förändras i en gemensam utställning i Stockholmsrummet i Kulturhuset. Utställningen pågick under tre månader runt årsskiftet 2018/2019 och hade namnet *Att växa i en stad som växer*. Den illustrerade med filmer, visioner, goda exempel och interaktiva inslag hur möjligheter skapas för barn att påverka staden de växer upp i, hur ett barnrättsperspektiv i stadsutveckling gör det bättre för alla. Ett viktigt inslag i programmet var också att informera om att barnkonventionen blir lag 2020. Det arrangerades fyra programtillfällen under utställningstiden med olika artiklar i barnkonventionen som tema. Under programtillfällena deltog barn som varit med i flera av projekten som visades under utställningen. Utställningen var välbesökt av såväl allmänheten som medarbetare i staden.³⁷

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har i sina aktiviteter och sitt tillsynsarbete ett särskilt fokus på barns rättigheter. Till exempel genom bostadstillsyn i socioekonomiskt svagare områden, information och tillsyn av kemikaliers påverkan på barns hälsa och utveckling på förskolor och att verka för att barns behov bevakas i detaljplanearbetet. Nämndens hälsorelaterade övervakning syftar till att trygga att miljöer där barn vistas är säkra från miljö- och hälsosynpunkt till exempel vid tillsyn av plaskdammar, bassängbad, idrottsanläggningar, lekparker mm.

Bostadsbolagen har tillsammans med olika föreningar arrangerat sommaraktiviteter för barn i sina bostadsområden som är mellan 4 och 18 år. Avsikten har varit att stärka den sociala hållbarheten, öka trivsel och trygghet samt stolthet i bostadsområdena. Aktiviteterna har varit geografiskt spridda över staden, varit av olika slag för att passa flera målgrupper av barn och för att säkerställa jämlik fördelning mellan flickor och pojkar.³⁸

³⁷ I arbetet med utställningen medverkade exploateringsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kommunstyrelsen, kulturnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, utbildningsnämnden och Norrmalms stadsdelsnämnd samt Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB).

³⁸ AB Svenska Bostäder, AB Stadsholmen och AB Stockholms hem.

Ett exempel på en insats riktad till socioekonomiskt svagare områden i staden har varit ett pilotprojekt med förskolebibliotek som drivits av Stockholms stadsbibliotek tillsammans med sex förskolor inom stadsdelsområdena Farsta, Hässelby-Vällingby och Rinkeby-Kista. Slutrapporten för projektet visar att det genom förskolebiblioteket satsats mer på läsmiljön, att läsningen tagit mer plats på förskolorna än tidigare och att det finns böcker på flera språk än tidigare. Ytterligare en positiv effekt har varit att föräldrarna blivit mer involverade i barnens läsning. Projektet visar också på praktiskt samarbete mellan en facknämnd och flera stadsdelsnämnder.

Andra nämnder, vilkas kärnverksamhet inte direkt vänder sig till barn, utvecklar arbetssätt för att bidra till en mer barnvänlig stad. Ett utmärkt exempel är hur kyrkogårdsnämnden arbetat för att alla barn ska känna sig inkluderade vid besök på stadens begravningsplatser. Vid servicestationer finns barnanpassade vattenkannor och redskap så att barn kan delta vid skötseln av en anhörigs grav. På Norra begravningsplatsen finns ett barngravkvarter utrustad med en träskulptur i friare former som stimulerar till lek och utforskande. Världsarvet Skogskyrkogården erbjuder visningar till förskolor och skolor.

De olika former av föräldrastöd som erbjuds i staden för att stärka föräldrar är av stor betydelse ur ett barnrättsperspektiv. Enligt barnkonventionen har föräldrar, som är de viktigaste personerna i ett barns liv, rätt till stöd i sitt föräldraskap. Bland annat pågår olika projekt för arbete med förebyggande stöd till nyblivna föräldrar, till exempel hembesöksprogram i samverkan med Region Stockholm och barnavårdscentraler. Skarpnäcks stadsdelsnämnd har arbetat med att utveckla stödet till barnfamiljer med osäkra boendeförhållanden och kartlagt vilka akutboenden som tillgodoser barns behov. Kartläggningen har spridits som ett gott exempel inom staden och lett till att barns behov bättre kunnat säkerställas i de boendeinsatser som erbjuds i staden.

Barnombudsmannens kommentarer

Barnombudsmannen anser att staden generellt behöver fortsätta utveckla både det strategiska och det operativa arbetet med att uppmärksamma barn och deras rättigheter samt göra prövningar av barnets bästa, bland annat genom barnkonsekvensanalyser och barnchecklistor. För att säkerställa att rättigheterna i barnkonventionen beaktas i såväl dagligt arbete som utvecklingsarbete behöver nämnder och bolagsstyrelser systematiskt identifiera om och hur barn berörs. Underlaget bör

därefter ligga till grund för att besluta om och när prövningar av barnets bästa ska genomföras och hur prövningarna ska gå till. Arbetet med barnkonsekvensanalyser kan i vissa fall leda till mer omfattande arbete och eventuellt ökade kostnader. Det behövs därför strategisk planering med tidiga och motiverade ställningstaganden.

Det är allvarligt att barn till föräldrar som har insatser från socialtjänsten inte alltid uppmärksammas. Det finns stor risk att barnens rättigheter till delaktighet, information samt skydd och stöd för egen del inte tillgodoses. När insatser som till exempel hemtjänst utförs i hem där barnet bor eller regelbundet vistas är det nödvändigt att försäkra sig om att personalen har relevant kompetens. Några sådana krav ställs inte i dag i stadens upphandlingar av hemtjänst. Barnombudsmannen anser att det är angeläget att utreda i vilken mån och på vilket sätt det vid upphandling kan ställas krav på barn- och familjekompetens, utdrag ur misstanke- och belastningsregister med mera på personal som utför sådana insatser i familjers hem. Ett alternativ kan vara att staden tillhandahåller särskild personal med barn- och familjekompetens när insatser utförs i hem där det finns barn.

4.2 Barns rätt till likabehandling och skydd mot diskriminering ska säkerställas

Barnkonventionen

Artikel 2 Varje barn har samma rättigheter och lika värde

Principen om icke-diskriminering är en grundläggande mänsklig rättighet som omfattar alla människor. Artikel 2 tydliggör att alla barn utan undantag har rätt till alla rättigheter i barnkonventionen. Alla barn ska bli respekterade och ha lika värde. Barn får inte diskrimineras på någon grund och inte heller ska barn som grupp diskrimineras i förhållande till andra grupper vid nedskärningar, omorganisering eller andra besparingar.

Programmet konstaterar att stadens välfärd och service ska vara likvärdig för alla barn i staden och att alla ska samma förutsättningar för en god psykisk hälsa. Alla barn ska nå kunskapsmålen i skolan och ha lika tillgång till stadens kultur, idrott och fritid.

Stadens verksamheter ska uppmärksamma och bemöta barn likvärdigt och jämställt. Det är viktigt att arbeta normmedvetet och

reflektera över normer och strukturer som kan bidra till att barn inte behandlas likvärdigt. Ett jämställdhetsperspektiv behöver finnas med i arbetet för att identifiera hur det ser ut för flickor eller pojkar samt hur flickor eller pojkar påverkas. Samtidigt är det också viktigt att vara medveten om och uppmärksamma att alla barn inte identifierar sig som flickor eller pojkar. Som redan nämnts är det nödvändigt att ta särskild hänsyn och vidta olika åtgärder för att vissa barn eller grupper av barn inte ska utsättas för diskriminering. Brister i bemötande kan innebära att enskilda barn inte får sina rättigheter tillgodosedda, det kan till exempel handla om stöd i skolan eller socialtjänstinsatser såsom skydd, stöd och behandling.

Rätten till utbildning

Utbildning är en rättighet enligt barnkonventionen (artikel 26-27) och en av de viktigaste faktorerna för barns framtida möjligheter. Att delta i förskolan är betydelsefullt för barns utveckling och lärande långt senare i livet, särskilt viktigt för barn från socioekonomiskt svaga förhållanden. Förskolan har dessutom en viktig roll att identifiera barn och föräldrar som är i behov av extra stöd och kompenserande insatser.³⁹ Av utredningen *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera* framgår att riskfaktorer för frånvaro kan ses hos barn i yngre ålder och att dessa faktorer behöver uppmärksammas redan i förskolan.⁴⁰ Skolan är en plats där barn tillbringar en stor del av sina liv och som också påverkar dem på många sätt. Att klara skolan med goda resultat minskar risken för framtida psykisk ohälsa och en fullgjord gymnasieutbildning har en avgörande betydelse för att få tillträde till arbetsmarknaden.⁴¹ Folkhälsomyndighetens senaste undersökning av skolbarns hälsovanor visar att elevers trivsel i skolan har minskat och den upplevda skolstressen har ökat jämfört med tidigare mätning. Dessutom har andelen som uppger att de mobbas ökat.⁴²

Stadens arbete med att skapa en likvärdig skola där det finns förutsättningar för alla barn att uppnå kunskapsmålen är prioriterat, likaså arbetet med att stärka kvaliteten i förskolorna. Alla barn ska ges det stöd de behöver för att klara sin skolgång. Alla barn med särskilda behov ska få de insatser som de behöver så snabbt som möjligt. Från den 1 juli 2019 gäller dessutom nya, och viktiga, bestämmelser i skollagen om en garanti för tidiga stödinsatser. Syftet med garantin är att elever i behov av extra anpassningar och

³⁹ Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa, Slutbetänkande av Kommissionen för jämlik hälsa, SOU 2017:47.

⁴⁰ *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*, SOU 2016:94.

⁴¹ Det handlar om jämlik hälsa, Delbetänkande av kommissionen för jämlik hälsa, SOU 2016:55.

⁴² Folkhälsomyndigheten, Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18.

särskilt stöd ska få det så tidigt som möjligt samt att stödet utformas efter varje elevs behov.⁴³

Utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna har arbetat för att öka andelen inskrivna barn i förskola i socioekonomiskt svaga områden med låg inskrivningsgrad. Olika insatser har genomförts såsom att starta öppna förskolor, så kallade introduktionsförskolor och uppsökande verksamhet.⁴⁴

I staden mäter flera indikatorer hur barn har det i skolan. För tredje året i rad ökar de genomsnittliga slutbetygen i årskurs nio. Utfallen av indikatorerna visar dock på att resultaten skiljer sig mellan flickor och pojkar samt mellan elever med olika bakgrund. Andel elever i årskurs nio som uppnår målen i alla ämnen har ökat de senaste åren. År 2019 är det dock fortfarande färre pojkar (80 procent) än flickor (82 procent) som klarar kunskapskraven, även om skillnaderna minskat jämfört med tidigare år. Det finns påtagliga skillnader i att klara kunskapskraven mellan elever med svensk respektive utländsk bakgrund. Andelen för elever med svensk bakgrund är 88,8 procent och andelen för elever med utländsk bakgrund, födda i Sverige, är 75,5 procent, alltså en differens på cirka 13 procentenheter.⁴⁵ I årskurs åtta uppgav 47 procent av pojkarna och 41 procent av flickorna att de kan arbeta i lugn och ro på lektionerna. Upplevelsen av trygghet i skolan har 2019 minskat eller ligger kvar på samma nivå som 2018. Av flickorna svarade 73 procent att de känner sig trygga i skolan i årskurs åtta. För pojkarna är siffran 80 procent. Andelen gymnasieelever som slutfört utbildningen med examen inom tre år i stadens gymnasieskolor har ökat de senaste åren och var 2018 65 procent. Riksgenomsnittet uppgick samma år till 66 procent.

För att stödja familjehemsplacerade barns skolgång och öka skolresultaten arbetar staden med att bygga ut arbetet enligt modellen SkolFam. Alla nyanlända elever i årskurs 7-9 utan tidigare skolgång i Sverige placeras sedan 2016 i skolor med hög andel svensktalande elever i närförort eller innerstad för förbättrade möjligheter till integration.

Barnombudsmannen uppmärksammade i sin rapport 2017 att stadens rutin för obetalda barnomsorgsfakturor innebar att barn i vissa fall fick lämna sin plats på förskolan om avgiften var obetald. Rutinen har numera ändrats så att obetalda avgifter inte påverkar

⁴³ Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga stödinsatser, Prop. 2017/18:195.

⁴⁴ Stockholms stad, Förskolerapport, Förskola i Stockholms stad 2018.

⁴⁵ Skolverket, Grundskolan - Betygsstatistik, Läsåret 2018/19, skolverket.se.

barnets rätt att få gå kvar på förskolan. Rutinen för avgifter för plats fritidshem, med motsvarande konstruktion, har också ändrats så att barnet behåller sin plats även om avgiften är obetald. Att uteslutas från sin dagliga förskole- eller fritidsverksamhet kunde medföra stora konsekvenser för det enskilda barnets utveckling och levnadsvillkor, särskilt för barn med svåra hemförhållanden.

Rätten till god hälsa

Enligt barnkonventionen har varje barn rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa (artikel 24). Rätten till hälsa är central för att barnet ska kunna ta del av alla sina rättigheter. Den samlade forskningen visar att den psykiska ohälsan i Sverige ökar och Bris rapporterar att psykisk ohälsa är det vanligaste ämnet när ett barn kontaktar Bris.⁴⁶ I Stockholmsenkäten ställs flera frågor för att mäta hur elever mår i årskurs nio och år 2 på gymnasiet. För 2018 framgår att många unga fortsatt mår dåligt och det är tydligt att flickor mår sämre än pojkar. Andelen flickor i gymnasiet mår sämst, vilket är den lägsta graden av psykosomatisk hälsa som någonsin noterats. När det gäller mobbning och trakasserier, som är sammankopplat med psykisk ohälsa, är det flest flickor i årskurs nio som upplever att de blivit mobbade eller trakasserade det senaste läsåret. Andelen elever som inte använder tobak ligger 2018 kvar på samma låga nivåer som 2016 och alkoholkonsumtionen fortsätter att sjunka. När det gäller narkotikaanvändning syns inga större förändringar över tid, användningen är vanligast bland pojkar i år 2 på gymnasiet (30 procent har någon gång använt narkotika).⁴⁷

Stadens arbetar på flera sätt med att förbättra den psykiska hälsan bland unga. Skolan har en viktig roll i arbetet och en fortsatt satsning sker på elevhälsan och kunskap inom hbtq-området. En översyn av stadens ungdomsmottagningar när det gäller organisation och huvudmannaskap pågår. Den gemensamma satsningen för kommunerna i Stockholms län och Region Stockholm Uppdrag Psykisk Hälsa som inleddes 2016 har haft ett särskilt fokus på barn och unga. Tre områden har identifierats som särskilt viktiga: förebyggande och tidiga insatser, skolan som arena samt ungas inflytande och medverkan.⁴⁸ Arbetet i staden sker på både stadsövergripande nivå och stadsdelsnivå och har lett till flera olika satsningar. Exempelvis har Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd tagit fram en modell för tidigt socialt stöd.

⁴⁶ Bris, Hur har barn det?, Årsrapport 2018.

⁴⁷ Stockholms stad, Stockholmsenkäten, Årsrapport 2018.

⁴⁸ Uppdrag Psykisk Hälsa, Stockholms län, Handlingsplan för 2016-2020, reviderad 2018.

Utbildningsnämnden har utvecklat det lokala elevhälsoarbetet och en pilotverksamhet i form av ett centralt stödteam i ett par grundskolor för att stötta kring specifika elever. En särskild satsning på samordning visar att fler barn än tidigare får en samordnad individuell plan (SIP) upprättad när det finns behov av samordnade insatser från flera huvudmän. Genom stöd till civilsamhällesorganisationer har olika projekt genomförts såsom stöd till utsatta pojkar genom chatt (killfrågor.se), stöd till barn som har en frihetsberövad förälder samt stöd till nyanlända ungdomar genom fritidsaktiviteter.

Rätten till kultur, idrott och fritid

En meningsfull fritid spelar stor roll för de allra flesta barn och är viktig för ett barns hälsa och utveckling. Att varje barn har rätt till lek, vila, kultur och fritid framgår av barnkonventionen (artikel 31). Andelen ungdomar i staden i åldrarna 10-17 år som upplever att de har tillgång till meningsfulla idrotts- och fritidsaktiviteter respektive kulturaktiviteter har dock minskat det senaste året 2018.⁴⁹

I arbetet med att tillgodose barns rätt till kultur har stadens nämnder och bolag vägledning i stadens program *Kultur i ögonhöjd*. Programmet syftar till att möjliggöra för alla barn och unga, oavsett förutsättningar och uppväxtvillkor, att kunna ta del av ett professionellt kulturliv och själva få uttrycka sig. Kultur i staden omfattar både fysisk miljö och tillgång till skapande verksamheter. Programmet innebär att barn ska ha möjlighet att påverka sina kultur- och fritidsaktiviteter och de miljöer de vistas i. Satsningar på El Sistema Stockholm och övrig avgiftsfri verksamhet har medfört att grupper nås i stadsdelar där deltagande i ordinarie kulturskola varit begränsad. Under 2018 utökades El Sistema inom två nya stadsdelsområden på tre skolor och antal elever ökade med 400 barn. Under hösten 2019 planerar kulturnämnden tillsammans med utbildningsnämnden och en skola att genomföra ett pilotprojekt med syftet är att stärka elevernas inflytande i skolans kulturarbete. Eleverna kommer att utbildas i arrangörskap och vara med och besluta om vilken kultur som skolan ska arbeta med.

Idrottsnämnden arbetar för att prioritera barn i arbetet med att öka den fysiska aktiviteten. Särskilt flickor i socioekonomiskt svagare områden uppmärksammas i planeringen. Flera drop in-aktiviteter riktar sig till flickor i dessa områden.

⁴⁹ Meningsfulla idrotts- och fritidsaktiviteter: 2017: 79 procent, 2018: 73 procent. Meningsfulla kulturaktiviteter: 2017: 74 procent, 2018: 69 procent.

När det gäller öppna fritidsverksamheter för barn med funktionsnedsättning bedrivs det endast sådan verksamhet i hälften av stadens stadsdelar. Antalet har varit detsamma sedan 2016.

Barnombudsmannens kommentarer

Barnombudsmannen har erfarit att socialtjänstens bemötande av ensamkommande barn inte alltid är likvärdigt med hur andra barn bemöts och att de därmed riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda. Uppgifter från barnrättsorganisationer och uppgifter som framkommit vid möten med ungdomar ur målgruppen tyder bland annat på både bristande och felaktig information om rätten till stöd. Det är oacceptabelt. Det finns också uppgifter om att ensamkommande barn som, efter att ha återförenats med sin familj, förlorat allt stöd och får ta ett orimligt stort ansvar för sin familj. Varje barn har rätt att bemötas likvärdigt med respekt, kunskap och med en förståelse för sin situation.

I barns kontakter med Bris finns ett tydligt samband mellan psykisk ohälsa och hur det går i skolan.⁵⁰ Skollagens nya bestämmelse om en garanti för tidiga stödinsatser och att särskilt stöd ska utformas efter varje elevs behov måste få effekt och leda till att fler barn i realiteten klarar skolan med godkända betyg, men också att fler barn upplever att de får det stöd de behöver och trivs bättre i skolan. Arbetet med att stödja unga för att fler ska kunna slutföra gymnasiet med godkänd examen kan utvecklas. Många går vidare till gymnasiet, men klarar inte gymnasiestudierna. Att säkerställa att det inom ramen för kommunens aktivitetsansvar finns lättillgängligt stöd för ungdomar i hela staden är angeläget. Ungas delaktighet är viktigt underlag för att få kunskap om målgruppen och kunna utveckla olika former av stöd. I stadens satsning på elevhälsan och översyn av ungdomsmottagnarna är det angeläget att tillgängligheten kan öka, även under kvällstid och på lov.

Staden behöver säkerställa att alla barn har likvärdig tillgång till fritidsaktiviteter oavsett kön, bakgrund och var man bor i staden. Ett större utbud av meningsfulla fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning behöver erbjudas i fler delar i staden än vad som finns idag. Det är ofta inte möjligt för barn och deras föräldrar att ta sig till andra aktiviteter än de som finns i det egna närområdet.

I det pågående arbetet med att utforma stadens kulturstrategiska program är det särskilt viktigt att slå fast varje barns rätt till kultur i hela staden.

⁵⁰ Bris, Hur har barn det?, Årsrapport 2018.

4.3 Barn ska ges förutsättningar att uttrycka och få sina åsikter respekterade

Barnkonventionen

Artikel 12 Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad

Artikel 12 ger barn rätt att uttrycka åsikter i alla frågor som rör dem och att vara involverade i beslut och åtgärder som påverkar deras liv. Artikeln återspeglar ett barnrättsperspektiv med utgångspunkt i att barn är egna individer, med fullt människovärde och med en egen mening som måste beaktas och respekteras. Det gäller inom alla samhällsområden. FN:s barnrättskommitté betonar att det i många fall bara är barnen själva som kan berätta om huruvida deras rättigheter erkänns och förverkligas fullt ut.⁵¹ Det är särskilt viktigt att barn som befinner sig i utsatta situationer får reell möjlighet att framföra sina åsikter och bli hörda.

Barnets rätt att uttrycka sina åsikter är en viktig del i prövningen av barnets bästa. Delaktighet är emellertid en rättighet – inte en skyldighet. Barn har rätt att avstå från att ta ställning eller att överhuvudtaget säga något. Delaktighet handlar inte heller om självbestämmande, vuxna har det yttersta ansvaret för beslut och åtgärder. Barn som har varit delaktiga har rätt till återkoppling. Barnen har rätt att få information om resultat och förklaring till hur deras åsikter har beaktats.

Stadens verksamheter ska enligt programmet arbeta för att ta reda på barns åsikter. Också verksamheter som indirekt påverkar barn i allmänhet har ansvar för att lyssna på barn och beakta deras synpunkter. Barn ska också ha möjlighet att ha inflytande över och vara delaktiga i stadens utveckling, stadsplanering och samhällsplanering. I skolan ska barn ha inflytande över verksamheten och ges regelbunden möjlighet till delaktighet och bli lyssnade på. Barn ska ha möjlighet att komma till tals vid myndighetsutövning, även vid beslut eller åtgärder som avser barnets vårdnadshavare eller förälder och som påverkar barnet.

Rätten till delaktighet

I den statliga myndigheten Barnombudsmannens årsrapport 2018 berättar barn, som växer upp i kommuner och förorter där barn har sämre skolresultat, ekonomi och hälsa än i övriga landet, vad

⁵¹ FN:s barnrättskommitté, Allmän kommentar nr 5 (2003), Allmänna åtgärder för att genomföra konventionen om barnets rättigheter, punkt 50.

delaktighet kan betyda. Barnen berättar att när de är delaktiga och har inflytande känner de att de påverkar sina egna liv. Delaktigheten beskrivs som en motkraft till känslan av utanförskap och att de känner att samhället bryr sig om dem.⁵²

Det finns forskning som visar att barns delaktighet är särskilt betydelsefull inom socialtjänstens handläggning. I studierna undersöks vikten av och relationen mellan barns rätt till delaktighet inom socialtjänsten och barns rätt till skydd och stöd från samhället. Resultaten visar att barns delaktighet sjunker under socialtjänstens handläggning, att barnets beskrivning av sin situation tappas bort och att skydd och stöd till barnet kan vara beroende av om barnet kommer till tals eller inte. Slutsatserna är att barnet riskerar att lämnas än mer utsatt om inte rätten till delaktighet tillgodoses.⁵³ Studierna överensstämmer med de kvalitetsgranskningar som socialnämndens socialtjänstinspektörer genomfört i staden.⁵⁴

I staden arbetar flera nämnder med olika metoder för att göra barn och unga delaktiga. Här är några exempel.

Trafiknämnden arbetar med att inhämta synpunkter för att uppmärksamma barns behov i miljöer där barn vistas, till exempel skolor, bostäder och parker. Barn involveras genom gåturer och workshops och trafiknämnden uppmanar barn att lämna synpunkter på sin närmiljö genom *Tyck till*-appen. Östermalms stadsdelsnämnd arbetar med barndialoger inom plattformen *Hållplatsen* som bygger på idén att barn är viktiga förändringsagenter i arbetet med att göra världen mer hållbar, klimatsmart och demokratisk. Dialoger arrangeras kring olika aktuella teman både digitalt på nätet men framför allt på fysiska mötesplatser, där barn och vuxna möts och lär tillsammans.

I ett projekt för att skapa god utemiljön på skolgårdar arbetar utbildningsnämnden och SISAB tillsammans med att förbättra befintliga skolgårdar enligt en särskild modell där eleverna görs delaktiga under hela processen. Sedan 2015 har 22 skolgårdar utvecklats genom modellen.

Inom stadsdelsnämnderna arbetar socialtjänstens olika verksamhetsområden med att öka barns delaktighet genom att få

⁵² Barnombudsmannen (2018), Utanförskap, våld och kärlek till orten.

⁵³ Heimer, M Näsman, E och Palme, J. (2017), Rättighetsbärare eller problembärare?.

⁵⁴ Stockholms stad (2016), Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning, Barn som upplevt våld. Stockholms stad (2017), Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning, Barn som upplevt våld.

information och möjlighet att komma till tals och bli lyssnade på. Norrmalms stadsdelsnämnd har för att underlätta kontakten med barn tagit fram *Spelet om mig*. Spelet används av flera stadsdelsnämnder i staden.

Överförmyndarnämnden har under 2018 fokuserat på att ensamkommande barns möjligheter att vara delaktiga och möjligheter att påverka.

I *Ungdomsparlamentet* får elever som går i gymnasiet i Stockholm chansen att lära sig mer om hur demokrati fungerar i praktiken. Motionerna i 2018 års parlament handlade om hur Stockholm ska stoppa sexuella trakasserier, förebygga psykisk ohälsa, öka beståndet av billiga bostäder, bli mer klimatsmart och motverka rasism.

Barnombudsmannens kommentarer

Att lyssna på barn är en viktig del i att identifiera långsiktiga lösningar och en nyckel i stadens utvecklingsarbete. Barns röster är värdefulla. Att lyssna ger möjlighet att förstå hur livsvillkoren för barn ser ut. Att lyssna på ett enskilt barn är ofta en avgörande förutsättning för att hjälpa och kunna förändra barnets situation.

Stadens nämnder och bolagsstyrelser kan utveckla sitt arbete och bli bättre på att göra barn delaktiga i frågor som rör såväl enskilda barn, grupper av barn eller barn i allmänhet. Långsiktiga och effektiva strukturer som bygger på kunskap om hur barns åsikter kan inhämtas behövs för att utveckla barns rätt att vara delaktiga. Arbetet med att utvärdera i vilken grad synpunkterna i realiteten övervägs och på vilket sätt synpunkterna har påverkat relevanta frågor och beslut behöver också utvecklas. Olika verktyglådor och forum behövs för att barn med olika förutsättningar, förmågor och bakgrund ska *kunna och vilja* komma till tals.

Socialtjänsten måste bli bättre på att låta barn komma till tals om problemformuleringen av sin situation. För att barnets livssituation ska kunna förbättras behöver barnet röst finnas med under hela den utredning som genomförs avseende barnet och dess föräldrar. Annars finns risk att barn och familjer får insatser som inte hjälper. Vid uppföljning av beviljade insatser behöver barnet vara delaktigt för att en positiv utveckling för barnet ska kunna konstateras.

För att visa att barn i staden är viktiga och att deras åsikter tas på allvar, kommer barnombudsmannen att under 2020 genomföra dialoger med barn i staden. Barnombudsmannen vill ta reda på vad barn tycker om delaktighet, hur de upplever stadens verksamheter och vilka i frågor som de vill kunna vara med och påverka.

Resultatet kommer att redovisas i barnombudsmannens nästa rapport till kommunfullmäktige.

4.4 Barn och vuxna ska ha kunskap om barnets rättigheter och vad de innebär i praktiken

Barnkonventionen

Artikel 42 Alla barn och vuxna har rätt att få reda på vad som står i barnkonventionen

Artikel 42 innebär att barnkonventionens bestämmelser och principer ska göras allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Enligt programmet ska stadens verksamheter inom sina ansvarsområden ta fram information till barn om deras rättigheter och hur rättigheterna praktiskt tillgodoses i den aktuella verksamheten. Det ska vara lättillgänglig information som är anpassad till olika behov och åldrar. Informationen behöver också finnas på olika språk. Föräldrar ska kunna få kunskap om rättigheterna och vad de innebär genom de verksamheter som föräldrar kommer i kontakt med.

Verksamheter såsom förskolan, skolan, fritidsverksamhet spelar en särskild roll när det gäller att ge barn och deras föräldrar kunskap om rättigheterna i barnkonventionen. Det gäller även annan verksamhet som vänder sig direkt till barn, till exempel idrott- och kulturverksamhet. Bibliotekens verksamheter spelar också en viktig roll för att informera både vuxna och barn om rättigheter enligt barnkonventionen. Socialtjänsten har ett stort ansvar för att ge barn information och göra barn delaktiga. Men även sådan verksamhet som påverkar barn indirekt såsom trafik, miljö- och samhällsplanering har ansvar för att se till att det finns lättillgänglig information till barn om deras rättigheter och hur rättigheterna tillgodoses i den aktuella verksamheten.

Även aktörer som på stadens uppdrag utför tjänster eller har ansvar för verksamhet som direkt eller indirekt kommer i kontakt med barn, ska ha kunskap om barns rättigheter. Samma sak gäller för ideella föreningar och andra fristående aktörer som får bidrag eller stöd av staden till verksamheter som riktar sig till barn.

En undersökning om barns kunskaper om barnkonventionen som den statliga myndigheten Barnombudsmannen gjorde 2018 visade

att barn lär sig om sina rättigheter främst i skolan. Det är nästan tre gånger så vanligt att barn får information om sina rättigheter av lärare än av sina föräldrar.⁵⁵

Några nämnder i staden har, tillsammans med barn, tagit fram information om sin verksamhet. Bland annat samverkar olika verksamheter inom socialtjänsten med att ta fram informationsmaterial med barn som mottagare, till exempel kallelse och information om beslut till barn.

På webbsidan *Stockholm växer* har en sida utvecklats som handlar om barn i stadsplaneringen. Kungsholmens stadsdelsnämnd arbetar med att öka kunskapen om barnkonventionen hos besökare i förvaltningens parklekar.

En lättläst broschyr om barns rättigheter och föräldrars ansvar har tagits fram av barnombudsmannen. Skriften har översatts till arabiska, engelska och somaliska. Skriften används inom flera av stadens verksamheter som möter föräldrar, till exempel inom öppen förskola, föräldrastödsprogram och bibliotek.

Barnombudsmannens kommentarer

Kunskapen om barns rättigheter enligt barnkonventionen är en viktig förutsättning för att barnrättsarbetet ska kunna utvecklas. Förutom att få teoretiska kunskaper om mänskliga rättigheter är det viktigt att barn får uppleva och omsätta rättigheterna i praktiken. Regelbunden utbildning och praktisk tillämpning i vardagen bör leda till att alla barn har kännedom om sina rättigheter. Barnombudsmannen anser att det är angeläget att förskolor och skolor följer upp barns och elevers kunskap om rättigheterna vid olika åldrar.

Barn behöver veta hur de kan kontakta stadens verksamheter för att lämna synpunkter och ställa frågor. Barn har till barnombudsmannen framfört att de vill veta vart de kan vända sig när de vill påverka stadens verksamheter. Det behöver finnas tydliga kanaler för att kunna påverka. För att på ett och samma ställe samla lättillgänglig information för barn om barns rättigheter och stadens verksamheter skulle staden på webbplatsen *stockholm.se* kunna skapa en *barnrättsguide*. Informationen behöver vara tillgänglighetsanpassad, till exempel anpassad till barn i olika åldrar och med olika förutsättningar samt översatt till flera språk.

⁵⁵ Barnombudsmannen, barnombudsmannen.se.

Föräldrautbildningar och olika föräldrastöd behöver innehålla moment om barns rättigheter. I föräldrars ansvar ingår att se till barnets behov och skydda barnets rättigheter.

Stöd och rutiner behöver tas fram för att adekvata krav på kunskap om barn och barns rättigheter ska kunna ställas vid upphandling av respektive bidragsgivning till verksamheter som rör barn. Rutinerna behöver vara utformade efter tydliga och transparenta principer.

4.5 Barn ska vara trygga och skyddas mot fysiskt och psykiskt våld.

Barnkonventionen

Artikel 19 Varje barn har rätt till skydd från alla former av våld och övergrepp.

Artikel 6 Varje barn har rätt till liv och utveckling.

Enligt artikel 19 i barnkonventionen ska barn skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande inklusive sexuella övergrepp. Rätten till utveckling i artikel 6 innefattar ett krav på skydd mot våld och övergrepp och är nära sammanbunden med artikel 19.

Programmet handlar i denna del om stadens arbete med att förebygga och skydda barn från att utsättas för alla slag av fysiskt och psykiskt våld eller hedersrelaterat våld och förtryck. Det gäller våld från såväl vuxna som barn. Barn utsätts för olika former av våld. Våld kan förekomma i barnets relationer med närstående, med övriga vuxna och med andra barn. Det kan drabba barn i alla åldrar, från små barn till ungdomar. Det kan ske i olika sammanhang såsom i hemmet, i skolan, på fritiden och genom sociala medier. Förskolan, skolan och andra mötesplatser för barn och unga, till exempel fritids- och ungdomsverksamhet, ska utvecklas så att de upplevs som trygga och inkluderande av alla barn.

Verksamheter som möter barn ska stärka det främjande värdegrundsarbetet och arbetet mot kränkande behandling samt inkludera barn i arbetet. Ett barnrättsperspektiv och jämställdhetsperspektiv behöver särskilt inkluderas i arbetet med att planera och utveckla det offentliga rummet, så att det upplevs som tryggt och tillgängligt för alla barn. Lokala behov och förutsättningar hos barn behöver utredas och säkerställas tidigt i processerna i enskilda projekt. Vägledningen *Integrerad*

barnkonsekvensanalys och dialog - Staden i ögonhöjd är ett stöd i arbetet.

Varje verksamhet som möter barn ska ha tydliga rutiner för hur anmälan till socialtjänsten ska göras vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa. Verksamheterna ska också ha lättillgänglig information för barn om vart de kan vända sig och få hjälp om de själva eller någon annan har utsatts för brott, far illa eller befinner sig i en utsatt situation. Skolan har ett särskilt ansvar att säkerställa att alla barn får sådan information. Förskolan och skolan är särskilt viktiga arenor för att upptäcka och stötta våldsutsatta barn och barn som far illa.

Rätten till skydd mot våld och övergrepp

Forskning visar sammantaget att det är många barn i Sverige som utsätts för olika former av våld, såväl i sin familj som i samhället, samt både av vuxna och av andra barn. I en nationell kartläggning av Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2016 uppgav drygt 40 procent av de tillfrågade barnen (sammanlagt 4 741 elever i årskurs nio i grundskolan och år 2 på gymnasiet) att de utsatts för någon typ av våld av en vuxen person någon gång under livet.⁵⁶

Bris årsrapport för 2018 redovisar att under åren 2016-2018 har barn som söker Bris stöd på grund av våld ökat med 31 %. Bris identifierar en stor ökning av barn som utsätts för mobbning, sexuella övergrepp, psykiskt våld och fysiskt våld. Samtal från barn som söker stöd mot mobbning har ökat med 48 %. Bris framhåller i rapporten slutsatsen att barns utsatthet i skolan har ökat och att få vuxna lyssnar och förmår stötta.⁵⁷ Även i Folkhälsomyndighetens undersökning *Skolbarns hälsovanor* från 2017 och 2018 framkommer en ökning av mobbning.⁵⁸

I den statliga myndigheten Barnombudsmannens rapport *Utanförskap, våld och kärlek till orten* från 2018 berättar barn som lever i utsatta områden om sina upplevelser av otrygghet och våld i närområdet. Mycket av otryggheten som barnen berättar om är kopplad till våld och kriminalitet. Flickors och pojkars upplevelser är olika. Jämfört med pojkar känner sig dubbelt så många flickor otrygga ibland eller ofta och för de äldre barnen är skillnaden ännu större. Flickors otrygghet minskar inte med stigande ålder, vilket den gör för pojkar. Vad flickor och pojkar är rädda för förändras ju

⁵⁶ Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2017), Våld mot barn 2016, En nationell kartläggning.

⁵⁷ Bris, Hur har barn det?, Årsrapport 2018.

⁵⁸ Folkhälsomyndigheten, Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18.

äldre de blir. I årskurs 5 är både flickor och pojkar rädda för kriminalitet, vuxna som betar sig avvikande och mörka platser. I årskurs 8 är det nästan bara flickor som är rädda för att röra sig ensamma ute och för sexuellt våld.⁵⁹

I en kartläggning av det hedersrelaterade våldet och förtrycket som Stockholms stad genomfört tillsammans med Göteborgs stad och Malmö stad framkom att 10 % av de svarande ungdomarna i årskurs nio i staden lever med oskuldsnormer och att 7 % har blivit utsatta för eller utsatt någon annan för av familjen eller släkten legitimerat våld.⁶⁰

Inom hela staden genomförs ett långsiktigt och strategiskt arbete för att förebygga och uppmärksamma våld och ge stöd och hjälp till barn som upplever våld. Strategiska styrdokument innefattar som regel ett barnrättsperspektiv. En strategi för att minska risken för att barn dras in i kriminalitet tas fram under 2019.

Staden arbetar trygghetsskapande såväl centralt som lokalt i stadsdelsområdena. Av Stockholmsenkäten framgår att känslan av att kunna känna sig trygg och särskilt i det egna bostadsområdet är viktig och att flickor är betydligt mindre trygga i sitt bostadsområde än pojkar.⁶¹ Stadsdelsnämnder har genomfört trygghetsinventeringar och trygghetsvandringar i stadsmiljön med barn inom flera områden. Trygghetsvandringar online i samverkan mellan kommunpolis och flera stadsdelsnämnder har också genomförts. Syftet med trygghetsvandringar online är att öka förståelsen hos vuxenvärlden för hur utsatta unga flickor är i sociala medier och appar, för att på så sätt finna vägar att öka trygghet och minska utsatthet för brott. Fastighetsnämnden har kontinuerlig dialog med stadsdelsnämnderna avseende trygghetsskapande åtgärder i stadens parklekar.

Stadsrevisionen har vid flera tillfällen genomfört granskningar gällande kränkande behandling i grundskolan. Granskningarna har visat på betydande brister och bedömningen i den senaste granskningen är att utbildningsnämndens och skolors rutiner för uppföljning och analys avseende kränkande behandling är otillräcklig. Vidare bedömdes samtliga granskade skolor inte ha tillräckliga rutiner för det upptäckande och förebyggande arbetet

⁵⁹ Barnombudsmannen (2018), Utanförskap, våld och kärlek till orten.

⁶⁰ Stockholms stad, Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar, En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017-2018.

⁶¹ Stockholms stad, Stockholmsenkäten, Årsrapport 2018.

samt att eleverna behöver få större inflytande i detta arbete.⁶² Skolorna arbetar sedan 2017 med programmet Mentorer i våldsprevention (MVP). Under 2019 har utbildningsnämnden arbetat med att systematisera arbetet mot kränkande behandling.

Staden har antagit ett program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Programmet har ett tydligt barnrättsperspektiv. En inriktning i programmet är vikten av förebyggande insatser inom framförallt socialtjänsten, förskolan och skolan. För att underlätta samverkan mellan dessa verksamheter har ett stödmaterial tagits fram med vägledning för förskole- och skolpersonal när och hur orosanmälan till socialtjänsten ska göras. Av *Förskolerapport 2018* framgår att förskolepersonal och dagbarnvårdare inte fullt ut följer rutinerna för orosanmälan, trots kännedom om skyldigheten. Utbildningsnämnden konstaterar i rapporten att den nära relationen som förskolepersonal och dagbarnvårdare har med vårdnadshavarna kan vara ett hinder för att anmäla oro.⁶³

I stadens riktlinjer om socialtjänstens handläggning av ärenden om våld i nära relationer framgår att när socialtjänsten får kännedom om att det finns ett barn inblandat ska barn- och ungdomsenheten alltid informeras och beslut alltid fattas om att inleda en utredning till skydd och stöd för barnet. Barnombudsmannen uppmärksammade i sin rapport 2017 det allvarliga förhållandet att utredning inte alltid inleds, trots författningskrav, vid misstanke om att ett barn har upplevt våld. Socialnämndens socialtjänstinspektörer skrev 2016 i rapporten *Barn som upplevt våld* att det är ”*alarmerande att lagen inte efterföljs och att barn inte blir föremål för socialtjänstens uppmärksamhet och insatser*”.⁶⁴ Att missförhållandet alltjämt föreligger framgår av socialtjänstinspektörernas rapport *Våld i nära relationer* från 2019. Inspektörerna konstaterar också i rapporten att barnavårdsutredningar avslutats i flera ärenden trots att barnets situation inte blivit stabil.⁶⁵ Att utredning inte alltid inleds eller avslutas i ett alltför tidigt skede innebär stora risker för att barn inte får det stöd och skydd de har rätt till.

Barnahus Stockholm arbetar aktivt med att stärka barnets rättigheter i alla delar av sin verksamhet. Det handlar bland annat om barnets

⁶² Stockholms stad (2018), Projektrapport från Stadsrevisionen, Kränkande behandling i grundskolan.

⁶³ Stockholms stad, Förskolerapport, Förskola i Stockholms stad 2018.

⁶⁴ Stockholms stad (2016), Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning, Barn som upplevt våld.

⁶⁵ Stockholms stad (2019), Socialtjänstinspektörernas kvalitetsgranskning, Våld i nära relationer.

rätt till delaktighet och information. En angelägen åtgärd är att säkerställa skyddet och stödet för barn som vid förhör på Barnahus berättat om misshandel som en förälder misstänks för. En plan har tagits fram för hur sådant skydd och stöd ska kunna ges på ett likvärdigt sätt i hela staden.

Barnrättsperspektivet är centralt i arbetet med att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Stadens revisorer bedömer i en granskning från november 2018 att staden på olika sätt behöver stärka sitt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. I rapporten konstateras bland annat att kunskapen om stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck överlag är tämligen låg och att olika insatser behöver genomföras för att säkerställa att utsatta barn både upptäcks och får stöd och insatser.⁶⁶ Särskilt viktiga verksamheter är förskola, socialtjänst och grundskola. Resurscentrum Origo mot hedersrelaterat förtryck och våld bedriver betydelsefullt arbete genom konsultativt stöd och vägledning till yrkesverksamma samt erbjuder unga stöd och rådgivande samtal. Under 2018 ökade samtalen från unga som för första gången tog kontakt med Origo med nästan 50 %.⁶⁷

Barnombudsmannens kommentarer

I allt trygghetsarbete och åtgärder som handlar om skydd mot våld måste barn involveras i planering, genomförande, uppföljning och utvärdering. Barn är specialister på sin egen situation. Vuxnas bild av otrygghet speglar inte alltid barnens känsla av otrygghet. Även om det kan vara samma platser som uppfattas otrygga av både barn och vuxna, kan det vara olika saker som skapar otryggheten. Barns röster är en viktig del i att göra rätt från början och hitta långsiktigt hållbara lösningar.

Det är uppenbart att skolan inte klarar att skapa en trygg miljö för många barn. Varje barn som inte känner sig tryggt i skolan är ett misslyckande. Alla barn har rätt till en trygg skolmiljö. Det är en förutsättning för att kunna utvecklas fullt ut och nå kunskapsmålen. Skälen till varför otryggheten i stadens skolor ökat måste utredas och identifieras. Det behöver också utredas varför flickor är trygga i mindre utsträckning än pojkar. Trygghetsarbetet behöver vara en uppgift för alla som arbetar på skolan och arbetet måste utformas utifrån vad som fungerar för de enskilda barnen på varje skola. Alla barn måste få komma till tals och vuxna behöver bli bättre på att

⁶⁶ Stockholms stad (2018), Projekt rapport från Stadsrevisionen, Hedersrelaterat våld och förtryck.

⁶⁷ Stockholms stad, Socialtjänstrapport 2018.

lyssna på varje barns berättelse om sin situation. Föräldrarna behöver också involveras i arbetet.

En förutsättning för att ett utsatt barn ska få hjälp är att barnets egen situation uppmärksammas. En viktig åtgärd är att de barn som är utsatta upptäcks. Det handlar om att se och uppfatta tecken på att barn far illa och att agera. Verksamheter som möter barn behöver i större utsträckning, utifrån forskning och gällande lagstiftning, analysera när frågor systematiskt bör och kan ställas till barn om utsatthet för våld. Barnombudsmannen anser också att det är angeläget att andra verksamheter än de verksamheter som har en lagstadgad anmälningsskyldighet har kunskap och fastställer rutiner för orosanmälningar. Det kan till exempel gälla bibliotek och idrottsanläggningar.

Varje barn som upplever våld har rätt till stöd och skydd utifrån sina egna behov och förutsättningar. Varje barn har rätt att få information och möjlighet att berätta om sin situation. Barnombudsmannen anser att det är ytterst viktigt att komma till rätta med förhållandet att utredning inte alltid inleds vid misstanke om att ett barn har upplevt våld. Staden behöver också säkerställa att barns tillgång till stöd och hjälp i staden är likvärdig. Varje barn i staden har rätt att bemötas likvärdigt, icke-diskriminerande och har rätt till skydd och stöd utifrån sitt individuella behov.

Barnombudsmannen har erfarit att det finns skillnader mellan stadsdelsnämnderna när det gäller valet att göra en polisanmälan eller inte vid misstanke om att ett barn har utsatts för brott. Ibland anges att skälet är långa handläggningstider hos polisen. I andra fall hänvisas till att föräldrarna är villiga till att ta emot öppna insatser och att en polisanmälan kan störa ett gott samarbete med föräldrarna. Huvudregeln behöver vara att göra en polisanmälan skyndsamt när ett barn har utsatts för brott, oavsett andra myndigheters arbetssituation eller föräldrarnas vilja att ta emot insatser. Om inte misstänkt våld utreds kan barnets möjligheter till rätt skydd och stöd riskeras. Vid misstanke om att ett barn ha utsatts för brott behöver ett barnrättsperspektiv och en allians med barnet tydligt finnas i socialtjänstens handläggning. Inte heller får det spela någon roll var i staden barnet bor om polisanmälan görs eller inte.

5. Barnombudsmannens arbete 2017-2019

Stockholms stad har sedan 2015 en egen barnombudsman. Flera andra kommuner och regioner har på samma sätt som Stockholms stad utsett en egen barnombudsman eller någon med liknande uppdrag. Det finns även den statliga myndigheten, Barnombudsmannen, med uppdrag att bland annat bevaka hur barnkonventionen efterlevs i samhället och driva på genomförandet i kommuner, regioner och myndigheter.

Stockholms stads barnombudsman arbetar enligt den instruktion som kommunfullmäktige har beslutat om.⁶⁸ Arbetet består huvudsakligen av strategiskt arbete, informationsspridning och samverkan. Uppdraget handlar om att driva på och stödja utvecklingen av arbetet med barnkonventionen inom staden. Uppdraget handlar också om att samverka med alla verksamheter i staden och sprida kunskap om barns rättigheter och barns levnadsvillkor samt samverka med andra organisationer och myndigheter. Dessutom ingår att granska hur barnets rättigheter gör avtryck i stadens styrdokument och implementeras. Barnombudsmannen ska också vartannat år återkoppla till kommunfullmäktige och rapportera om sitt eget arbete.

Barnombudsmannen företräder inte barn i enskilda ärenden. Barnombudsmannen tar inte heller emot klagomål – men försöker hjälpa den som hör av sig. Alla klagomål hanteras av respektive nämnd eller bolag.

I det följande beskrivs barnombudsmannens eget arbete i huvuddrag åren 2017-2019. Barnombudsmannens instruktion finns som bilaga till rapporten.

Strategiskt arbete

En viktig arbetsuppgift har varit att ta fram ett förslag till program för implementeringen av barnkonventionen i staden tillsammans med representanter från olika fackförvaltningar och stadsdelsförvaltningar. *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022* beslutades i december 2017 av kommunfullmäktige.

⁶⁸ Stockholms stad, Kommunal författningssamling, 2015:16.

Uppdraget att se till att stadens styrdokument innefattar ett barnrättsperspektiv har skett fortlöpande tillsammans med ansvariga nämnder. Barnombudsmannen har bland annat deltagit i arbetet med att utveckla *Stödmaterial för barnrättsperspektiv inom socialtjänsten* och *Staden i ögonhöjd*. Barnombudsmannen har också varit referensperson vid framtagande av olika rapporter och styrdokument, till exempel *Jämlig fritid, bättre framtid, Trygga barn och unga i Stockholm – stöd och skydd mot våld* samt *Strategi för att minska risken för att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet*.

Vidare har barnombudsmannen samarbetat nära med nyckelpersoner med ansvar för barnrättsarbetet och dessutom startat ett stadsövergripande nätverk för stadens barnrättsarbete. Syftet med nätverket är att möjliggöra stadsövergripande samverkan och erfarenhetsutbyte samt stärka det strategiska arbetet. I nätverket representeras drygt 20 nämnder och bolagsstyrelser. Barnombudsmannen har också regelbundet deltagit i socialnämndens nätverk för stadsdelsnämndernas lokala barnrättssamordnare inom socialtjänsten.

Vid flertal tillfällen har barnombudsmannen träffat och haft dialog med socialnämndens socialtjänst- och funktionshindersinspektörer, som genomfört granskningar med fokus på barns rättigheter. Samverkan har kontinuerligt ägt rum med stadens funktionshinderombudsman.

För att ytterligare stödja medarbetare i stadens förvaltningar i barnrättsarbetet har barnombudsmannen tagit fram *Stödmaterial för att pröva barnets bästa*. Stödmaterialiet är tänkt att fungera som ett stöd i arbetet med att utreda och pröva barnets bästa. På stadens intranät finns ett workshop-material tillgängligt för fördjupat arbete med stödmaterialiet som utgångspunkt. Barnombudsmannen har också bistått vid flera nämnders arbete med att ta fram rutiner för att göra prövningar av barnets bästa i olika typer av ärenden eller uppdrag. Exempelvis arbetsmarknadsnämnden, kulturnämnden och överförmyndarnämnden.

Informationsspridning, förankring och utbildning

En stor del av arbetet har handlat om att sprida information om barns rättigheter och förankra barnrättsarbetet. Efterfrågan på information, utbildningar och möten har varit stor hos förtroendevalda, förvaltnings- och bolagsledningar, chefer och medarbetare inom nästan alla stadens verksamhetsområden och på

alla nivåer. De har velat få kunskaper om arbete med barns rättigheter, vad det innebär konkret för olika verksamhetsområden och vad det betyder att barnkonventionen blir svensk lag. En viktig del i arbetet har även varit att informera om aktuella rapporter och forskning rörande barns levnadsvillkor för att särskilt uppmärksamma barn som befinner sig i utsatta situationer. Under åren 2018 och 2019 har ett omfattande arbete med information om och implementering av *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad 2018-2022* genomförts. Arbetet inleddes med att programmet presenterades vid en konferens för stadens medarbetare i Folkets hus och därefter har en mängd informationstillfällen ägt rum vid olika konferenser, chefsforum, förvaltnings- och verksamhetsträffar. Bland annat vid socialförvaltningens lansering av *Stödmaterial för barnrättsperspektiv inom socialtjänsten*, där även socialborgarrådet medverkade. Vid dessa tillfällen har barnombudsmannen som regel visat kortfilmer som ungdomar tagit fram samt berättat om tankar och synpunkter som barn framfört i samband med att programmet togs fram. Med utgångspunkt i *Stödmaterial för att pröva barnets bästa* har därutöver föreläsningar, seminarier och workshops hållits.

Exempel på återkommande föreläsningar som barnombudsmannen har hållit är för personal inom skola och förskola, bland annat för rektorer, lärare, skolläkare och skolsköterskor, skolkuratorer och psykologer, förskolechefer och pedagoger samt kostchefer. Vid flera tillfällen har föreläsningarna hållits i samverkan med socialförvaltningen med inriktning på barn som far illa och orosanmälningar.

Tillsammans med stadens funktionshindersombudsman har barnombudsmannen föreläst bland annat vid funktionshindersinspektörernas temadag om granskningsrapporten *Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn* och om barns rättigheter, föräldraskap och funktionshinder på *Möjlighetsdagen 2018* anordnad av Neuro Stockholms län med flera. Vidare har båda ombudsmännen medverkat vid en paneldiskussion om en likvärdig skola för alla med fokus på elever med funktionsnedsättning anordnad av HSO Stockholm.

För att öka kunskapen hos föräldrar om barns rättigheter och föräldrars rätt och möjligheter till stöd i sin föräldraroll barn har barnombudsmannen, efter önskemål från och i samverkan med några stadsdelsförvaltningar, tagit fram en lättläst broschyr, *Barns rättigheter och föräldrars ansvar*. Broschyren har översatts till arabiska, engelska och somaliska och används inom flera av stadens

verksamheter som möter föräldrar, till exempel inom öppen förskola, föräldrastödsprogram och bibliotek. Vid framtagandet av broschyren träffade och samtalade barnombudsmannen med barn och unga bland annat på två fritidsgårdar och en förskola. Broschyren har inspirerat flera andra kommuner och regioner som har hört av sig och berättat att de avser ta fram liknande skrifter.

Temautställningen *Att växa i en stad som växer* initierades och genomfördes tillsammans med medarbetare i Stockholmsrummet, Kulturhuset. I arbetet deltog flera av stadens nämnder och bolagsstyrelser. Avsikten med utställningen var att uppmärksamma allmänheten på att barnkonventionen blir svensk lag 2020 och berätta om hur staden arbetar för att beakta barnrättsperspektivet i stadsutvecklingen när staden växer och förändras. Utställningen pågick under tre månader runt årsskiftet 2018/2019 och vid de fyra programtillfällen som ingick i utställningen föreläste barnombudsmannen om stadens arbete med utgångspunkt i olika artiklar i barnkonventionen.⁶⁹

Kontakter och samverkan

Barnombudsmannen har träffat och samtalat med barn från skolor och fritidsgårdar, en förskola, ungdomar som haft sommarjobb i staden och Ungdomsparlamentet samt ett råd för ensamkommande ungdomar.

Inom Barnahus Stockholm har barnombudsmannen tillsammans med barnrättsstrateger från Region Stockholm och Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen (Noa) samt Barnahus egen barnrättsgrupp arbetat med att stärka barnrättsperspektivet i verksamheten samt gemensamt genomfört en utbildning om barnkonventionen för all personal inom Barnahus.

Barnombudsmannen har 2015-2019 representerat staden i styrgruppen i Länsstyrelsen i Stockholms läns projekt *Ensamkommande barn som försvinner i Stockholmsregionen*⁷⁰ och deltagit i referensgruppen för Rädda Barnens projekt *Lyssna på mig*⁷¹. Inom ramen för båda projekten har olika seminarier och

⁶⁹ I arbetet med utställningen medverkade exploateringsnämnden, fastighetsnämnden, idrottsnämnden, kommunstyrelsen, kulturnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, utbildningsnämnden och Norrmalms stadsdelsnämnd samt Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB).

⁷⁰ I projektet har bland annat deltagit representanter från Migrationsverket, Kommunförbundet Stockholms län, Polisen, Stockholms stadsmission, Rädda Barnen och Sigtuna kommun.

⁷¹ Projektet har drivits av Rädda Barnen i samverkan med Ensamkommandes Förbund, med finansiering av Allmänna Arvsfonden.

konferenser ingått. Vidare har barnombudsmannen deltagit vid referensgruppsmöte i Boverkets uppdrag att ta fram en vägledning för brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv och åtgärder i samhällsbyggnadsprocesser.

Barnombudsmannen har samarbetat med SKL i olika barnrättsfrågor, medverkat i SKL:s barnrättsblogg och deltagit i SKL:s kommunala nätverk för barnrättsstrategier samt medverkat i SKL:s barnrättsutbildning för stadsdelsnämndernas barnrättsamordnare. Vidare har utbyte med barnombudsmän och barnrättsstrategier i flera kommuner samt med Region Stockholms barnrättsstrateg skett kontinuerligt. Barnombudsmannen har också haft flertalet kontakter med den statliga myndigheten Barnombudsmannen.

Barnombudsmannen har haft kontakt med olika civilsamhällesorganisationer och regelbunden dialog med Barnrättsbyrån. Kontakterna har bland annat gett signaler om hur utsatta barn upplever att de bemöts vid kontakter med stadens verksamheter.

Därutöver har barnombudsmannen deltagit i ytterligare en rad externa seminarier och konferenser, däribland de årliga Barnrättsdagarna i Örebro och Bris nätverksmöten, både för att hålla sig à jour med forskning, ny lagstiftning samt andra aktörers arbete och för att informera om stadens arbete.

Bilagor

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter består av 54 artiklar. Här presenteras konventionen i kortversion. Källa: Unicef.

1. Som barn räknas varje människa under 18 år.
2. Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.
3. Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.
4. Varje stat ska ta ansvar för och nyttja sina resurser till fullo för att uppfylla barns rättigheter. Där det behövs ska stater samarbeta internationellt.
5. Barnets föräldrar eller annan vårdnadshavare ansvarar för barnets uppfostran och utveckling. De ska också stötta barnet i att få sina rättigheter uppfyllda.
6. Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.
7. Barn har rätt till ett eget namn och ett medborgarskap. Barnet har rätt, så långt det är möjligt, att få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad.
8. Barn har rätt till sin identitet, sitt medborgarskap, sitt namn och sina släktförhållanden.
9. Barn ska inte skiljas från sina föräldrar, utom när det är nödvändigt för barnets bästa.
10. Barn har rätt att återförenas med sin familj om familjen splittrats.
11. Varje stat ska bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet.
12. Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.
13. Barn har rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter.
14. Barn har rätt att utöva vilken religion de vill, eller ingen alls.
15. Barn har rätt att delta i föreningar och fredliga sammankomster.
16. Barn har rätt till ett privatliv.

17. Barn har rätt att få tillgång till information via till exempel internet, radio och tv. Staten ska uppmuntra att det skapas material som är av värde för barn och som inte är skadligt.
18. Barnets föräldrar eller vårdnadshavare, har gemensamt huvudansvar för barnets uppfostran och utveckling, med statens stöd.
19. Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.
20. Barn som av olika anledningar inte kan bo kvar i sin hemmiljö har rätt till skydd och stöd från staten, samt rätt till ett alternativt hem.
21. Vid adoption ska staten säkerställa att största vikt ges till vad som bedöms vara barnets bästa.
22. Barn på flykt har rätt till skydd, och hjälp att spåra och hitta sina föräldrar eller andra familjemedlemmar.
23. Barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv samt hjälp att aktivt delta i samhället.
24. Barn har rätt till bästa möjliga hälsa, tillgång till hälso- och sjukvård samt till rehabilitering. Traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa ska avskaffas.
25. Varje stat ska regelbundet se till att ett barn som är omhändertaget av myndigheter behandlas väl.
26. Barn har rätt till social trygghet samt till statligt stöd, ifall föräldrar eller annan vårdnadshavare saknar tillräckliga resurser.
27. Barn har rätt till skälig levnadsstandard, till exempel bostad, kläder och mat.
28. Barn har rätt till utbildning. Grundskolan ska vara obligatorisk, kostnadsfri och tillgänglig för alla.
29. Skolan ska hjälpa barnet att utvecklas och lära barnet om mänskliga rättigheter.
30. Barn som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, eller som tillhör ett urfolk, har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.
31. Barn har rätt till lek, vila och fritid.
32. Barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och mot arbete som är skadligt eller som hindrar barnets skolgång.
33. Barn ska skyddas från narkotika.
34. Barn ska skyddas från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

35. Varje stat ska förhindra bortförande och försäljning av, eller handel med, barn.
36. Varje stat ska skydda barn från alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet.
37. Barn ska inte utsättas för tortyr, annan grym behandling, bestraffning eller dödsstraff. Frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.
38. Varje stat ska säkerställa skydd och omvårdnad av barn som berörs av en väpnad konflikt.
39. Barn som har utsatts för vanvård, utnyttjande, övergrepp, tortyr eller väpnade konflikter har rätt till rehabilitering och social återanpassning.
40. Barn som anklagas för brott, eller har blivit dömt för en straffbar handling, har rätt att behandlas rättvist och respekt fullt, få juridiskt stöd samt återanpassas i samhället.
41. Om det finns bestämmelser i en stat, som går längre för barns rättigheter än innehållet i barnkonventionen, gäller de bestämmelserna.
42. Varje stat ska göra barnkonventionen allmänt känd bland både vuxna och barn.
- 43-45. Regler om hur barnkonventionen följs upp och vad stater ska göra för att följa den.
- 46-54. Regler om hur de som bestämmer i länderna ska göra för att följa barnkonventionen.

Instruktion för Stockholms stads barnombudsman

Kommunal författningssamling 2015:16

1 § Barnombudsmannen har till uppgift att driva på och stödja utvecklingen av arbetet med Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) inom Stockholms stad.

2 § Barnombudsmannen ska särskilt uppmärksamma att barns rättigheter och intressen tillgodoses i stadens styrdokument samt granska hur barns rättigheter implementeras.

3 § Barnombudsmannen ska inte handlägga enskilda ärenden eller klagomålshantering inom nämndernas verksamhet och inte heller företräda enskilda medborgare. Barnombudsmannen har inte befogenhet att överpröva eller ändra beslut som fattats av annan myndighet.

4 § Barnombudsmannen ska samverka med stadens nämnder och styrelser, andra myndigheter och frivilligorganisationer. Barnombudsmannen ska bidra till att öka kunskapen om barns rättigheter inom stadens alla verksamheter.

5 § Barnombudsmannen ska vartannat år lämna en rapport till kommunfullmäktige om sin verksamhet samt om de frågor om barn som ombudsmannen anser att kommunfullmäktige behöver ha kännedom om. Barnombudsmannen kan däremellan lämna rapporter till kommunstyrelsen för att till exempel belysa brister inom ett område.

6 § Barnombudsmannen tillhör organisatoriskt stadsledningskontoret.